Proletari din toate țările, uniți-vă!

REVISTĂ
A UNIUNII
SCRIITORILOR
DIN REPUBLICA
SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

LUCEAFĂRUL

ANUL XII
Nr. 24 (372)
Sîmbătă,
14 iunie 1969
8 pagini — 1 leu

Mandat unanim

Existența politică a României socialiste înregistrează cu maximă satisfacție, în contextul afirmării creatoare a ideologiei marxist-leniniste, cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu ținută la Consfătuirea partidelor comuniste și muncitorești.

Analiza situației internaționale actuale, întreprinsă de secretarul general al partidului nostru într-un mod temeinic și realist, abordînd multilateral problemele care stau la ora actuală în fața opiniei publice mondiale, are o importanță practică și teoretică excepțională. Poziția principială a partidului nostru în problemele fundamentale ale lumii contemporane, demonstrează un caracter profund științific, plin de justețe și de forța convingerii. Poziția afirmată cu hotărîre de tovarășul Nicolae Ceaușescu la tribuna Consfătuirii reprezintă punctul de vedere al comuniștilor români, concluziile pline de fond ale unei experințe de luptă greu încercată. Cuvîntarea secretarului general al partidului este pătrunsă de un profund simț de răspundere pentru destinele mișcării comuniste și muncitorești mondiale, pentru soarta socialismului și a păcii pe tot globul. Spiritul internaționalist propriu partidului nostru și ilustrat de întreaga sa activitate internă și internațională este reafirmat cu tărie. În concepția comuniștilor români internaționalismul nu este o formulă abstractă, ci este realitatea cotidiană a muncii pentru desăvîrșirea construcției socialiste pe pămîntul României, a solidarității active cu toate țările socialiste, cu toate partidele comuniste, cu toate forțele antiimperialiste. Trăim momentul cînd, în edificarea entuziastă a socialismului, Partidul Comunist Român consfințește ideea de libertate pentru care poporul nostru luptă zi de zi. Iar libertate înseamnă democrație. Înseamnă voința poporului de a se conduce pe sine, de a înainta pe drumul cel mai eficace pentru modul său de a fi. Aceasta are loc în condițiile participării întregului popor. **„Esența democrației socialiste — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — constă în aceea că poporul devenit stăpîn pe puterea politică și pe mijloacele de producție, trebuie să participe nemijlocit la întreaga activitate de conducere a vieții economico-sociale".**

Numai o țară esențialmente liberă și democratică aflată sub conducerea înțeleaptă a unui partid comunist înzestrat cu o clarviziune revoluționară, putea transmite un mesaj de pace și prietenie, de muncă și colaborare, cum este acela cuprins în cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu. Numai un regim social în care individul participă conștient la istorie, activ și integral, în care existența se desfășoară sub semnul rațiunii, poate adresa o asemenea pledoarie vitală, un asemenea îndemn către o colaborare liberă și suverană a țărilor socialiste, în lupta împotriva imperialismului și pentru întărirea frontului comunist. E în firea partidului nostru, e în sensul idealurilor sale, e în continuarea felului său de a activa și de a conduce, să desfășoare o politică inspirată de viață, o politică realistă.

Excepționala activitate politică desfășurată de partidul nostru pentru ridicarea României pe înaltele culmi ale civilizației și progresului și-a aflat prin cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu o confirmare internă și internațională de puternic răsunet.

Sîntem mîndri de modul cum acest mandat unanim, încredințat de poporul nostru muncitor partidului care îl conduce—a reafirmat cu consecvență poziția constructivă a României socialiste în principalele probleme ale vieții internaționale.

În aceste zile de anotimp plenar, solidaritatea scriitorilor și artiștilor din România cu politica Partidului Comunist Român se manifestă sub semnul celei mai grave maturități.

LUCEAFĂRUL

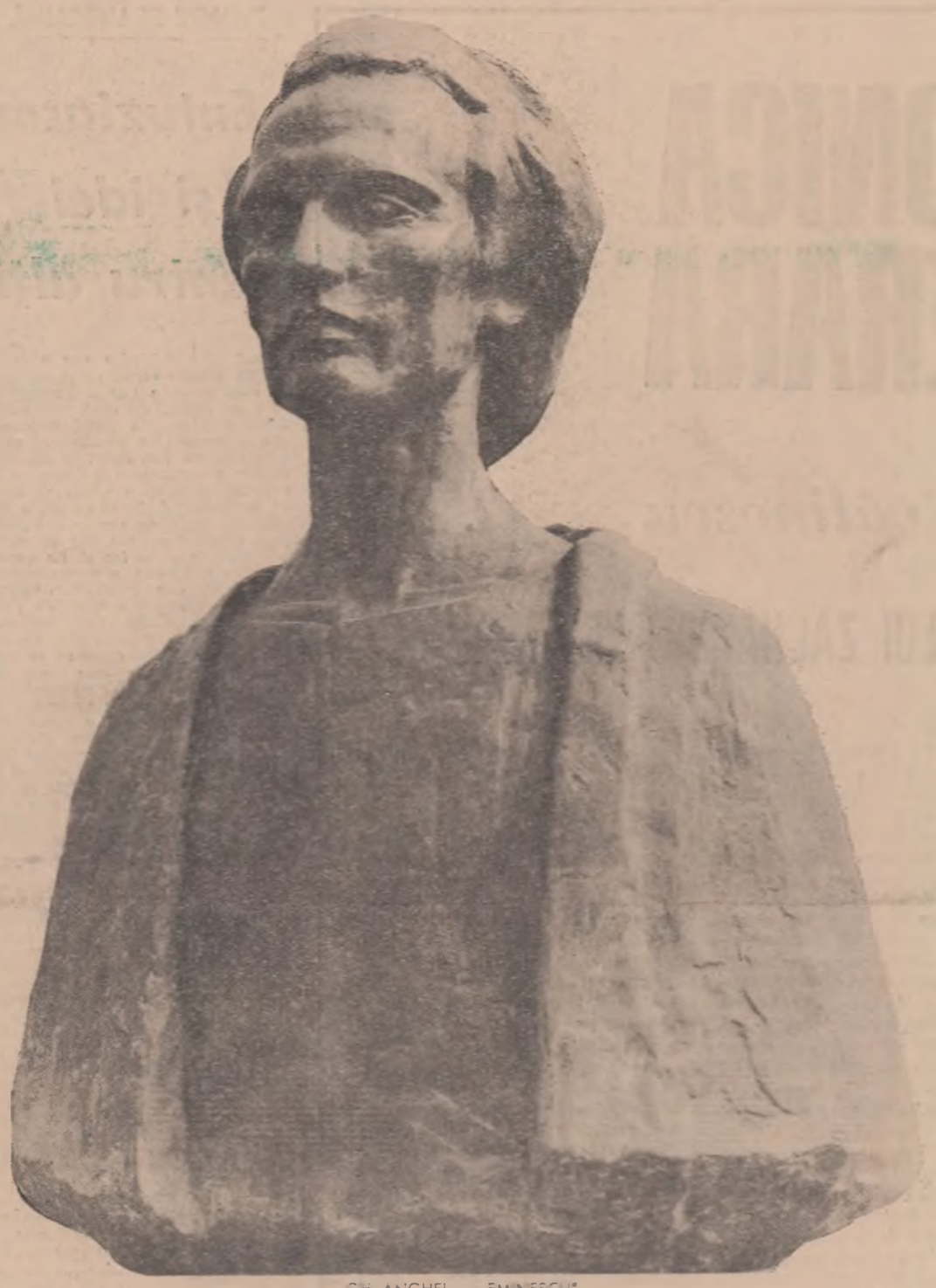

GH. ANGHEL — EMINESCU"

TELEGRAMA UNIUNII SCRIITORILOR

COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

TOVARĂȘULUI NICOLAE CEAUȘESCU

Luînd cunoștință de cuvîntarea rostită de conducătorul delegației Partidului Comunist Român la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești care are loc la Moscova, noi, scriitorii din Republica Socialistă România, ne exprimăm deplina satisfacție față de conținutul ei, socotind-o ca pe însăși expresia conștiinței noastre, a năzuințelor întregului nostru popor.

Pătrunzătoarea analiză a situației internaționale actuale, ținînd seama de stadiul luptei împotriva imperialismului, pentru pace și securitate în lume, dovedește încă o dată clarviziunea marxist-leninistă a partidului nostru, originalitatea gîndirii științifice creatoare a Comitetului său Central, în frunte cu dumneavoastră, stimate tovarășe Nicolae Ceaușescu.

Se împlinește în curînd un sfert de veac de la eliberarea patriei, de cînd partidul nostru desfășoară o muncă asiduă și perseverentă pentru construcția socialismului în România, pentru perfecționarea continuă a vieții economice și sociale, pentru înflorirea culturii românești în spiritul bogatelor sale tradiții revoluționare și pentru promovarea democrației socialiste.

Apărînd cu fermitate independența și suveranitatea națională, partidul și poporul nostru se situează în același timp, neclintit, pe pozițiile internaționalismului socialist, ale colaborării între toate partidele comuniste și muncitorești, pentru întărirea forțelor mondiale vii ale socialismului și comunismului.

Nimic nu-i este mai străin partidului și poporului nostru decît închistarea națională, disprețuirea altor popoare și națiuni, minimalizarea formelor multiple și variate de luptă pentru dreptate socială și independență națională. Dovadă stă atitudinea internaționalistă dintotdeauna a partidului nostru, poziția sa profund principială în abordarea și rezolvarea problemelor actualității, ajutorului neprecupețit pe care România Socialistă a înțeles să-l acorde tuturor acelor popoare aflate încă sub robia imperialistă sau neocolonialistă.

Frăția și prietenia dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare din România, unitatea lor de nezdruncinat sub steagul aceleași măreț idealuri, constituie o expresie elocventă a politicii marxist-leniniste, urmată neabătut de Partidul Comunist Român.

Scriitorii din România Socialistă — români, maghiari, germani și de alte naționalități — profund uniți și angajați în crearea unei literaturi militante, pentru făurirea conștiinței socialiste și triumful ideilor filozofiei marxist-leniniste, — găsesc în activitatea, poziția și lupta partidului nostru un permanent exemplu al dăruirii față de popor, față de cauza comunismului. În efortul permanent de cucerire a zonelor umane contemporane, noi, scriitorii, aflăm în partid o prețioasă pildă de consecvență și etică revoluționară.

Apelul înțelept la unitate, adresat din nou tuturor partidelor comuniste și muncitorești, ca dincolo de neînțelegeri și disensiuni de moment, să se caute și să găsească toate posibilitățile de unire în lupta împotriva imperialismului, — pe baza respectării principiilor marxist-leniniste, a egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne, a adevăratei întrajutorări tovărășești, — reflectă deopotrivă propria noastră gîndire, sentimentele noastre de solidaritate și internaționalism socialist.

Iată de ce sprijinim din toată inima acest apel și ne dăm cu înflăcărare întreaga adeziune la punctul de vedere creator și luminos, exprimat de delegația Partidului Comunist Român la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești, pe deplin încredințați că el reprezintă voința și aspirațiile întregului popor român.

Eminescu

Eminescu a văzut universul cu ochii pămîntului în care s-a născut. În clipa nașterii lui s-au strîns toate ursitorile acestui pămînt și la leagănul ființei sale a vegheat Logosul. Marile lui certitudini filosofice, naționale și artistice au izvorît din bogatele resurse acumulate de secole în solul matricei originare a spiritualității noastre. Rod al nucleului etnogenetic al dezvoltării noastre spirituale, geniul poetic al lui Eminescu, geniu de esență nobil atitudinară, devorat de o sete arzătoare de adevăr, adresîndu-se lumii cu cuvinte izvorîte parcă din însuși centrul existențial al omului, semnifică participarea noastră la nemurire, nemurirea **eidos**-ului, a esenței noastre inalterabile, a tipului de structură. Luminînd subiectiv datele lumii reale, încorporîndu-se viu în ele, inspirația lui a dat forma sentimentului unor strări de spirit inexprimabile. Cuvîntul său de întemeiere, bărbătesc și definitiv, a pus temeliile limbii literare. Impulsul viziunilor sale este o lume în care pasiunile propriei inimi și ale propriului sînge surprind raporturile exterioare potrivit individualității sale ireductibile, incorporînd cu totul în sine existența și făcînd din existență propriul său conținut. Nu cunoaștem poet român care să fi avut un mai acut sentiment al **sinelui** artistic românesc, care să fi dezvoltat un mai puternic sentiment al istoriei, văzînd în istorie evenimentul individual al propriei sale conștiințe, care să fi fost descoperitorul unei mai largi categorii de sensibilitate modernă. Fenomenul Eminescu este unul dintre cele mai strălucitoare dovezi ale adevărului că particularul, individualul posedă universalitatea în el însuși, ca pe esență a sa.

Modul poetic este, fără doar și poate, structură profund subiectivă. Realizarea sa este însă întotdeauna determinată de fondul originar al simțirii unui popor, fapt care conferă poeziei calitate de însemn și simbol al spiritualității acestuia.

Existența geniului are o formă misterioasă care este timpul. Verbul lui Eminescu privește prin timp și prin aceasta statornicia sa se dovedește eternă, căci materia permanenței este însăși durata.

Dimensiunea timpului eminescian nu este nici întunericul, nici lumina, ci timpul nemuririi : transparența, lumea fără umbră, timpul radiografic, fluid, în care principiul chtonian și cel uranian s-au întrepătruns, lăcaș, deopotrivă, al soarelui și al lunii, cu „aerul de diamant", plutind în unde grele de aromă în apa cristalină a empireului său mitic. Eminescu a logodit elementele universului într-un mariaj etern. Cosmosul, marea, regnurile se contopesc în jăratecul roșu al eternității, în „lumea fără umbră" a absolutului. Simbolurile eminesciene converg către transparent, sugestia fluidității și imponderabilității este covîrșitoare.

Aurul, argintul, marmura, purpura, apele ies din starea lor fizică obișnuită și printr-un proces de transubstanțializare, pe care numai poezia îl poate realiza, reintră într-o nouă ordine a materiei.

Pana lui Eminescu a deschis porțile unui imens tezaur poetic spre a-l lăsa veșnic deschis. În sfera poeziei eminesciene **necunoscutul** nu are sens de **ascuns.** Spre deosebire, poate, de cazul multor mari piscuri ale poeziei moderne, misterul, miracolul, inefabilul particular al verbului său este afirmat ca **prezență.**

De aceea el este pînă azi, în ordine estetică, cel mai generos poet pe care ni l-a dat acest pămînt.

Cezar BALTAG

avantpremieră editorială

TRAIAN IANCU:

„Dragostele mele"

— versuri

Un volum de poezii care traduce dorința de stabilire în actual, de fixare a climatului de optimism, căruia vitalitatea reală a autorului îi este deplin adecvată.

IULIA SOARE:

„Vîrsta de bronz"

— nuvele

Autoarea romanului „Familia Calaf", abordînd genul scurt în acest volum de maturitate, reconfirmă acuratețea stilistică, finețea și precizia în portretul psihologic.

IV. MARTINOVICI:

„Ca să fii stea"

— versuri

Poetul va fi prezent în curînd în librării cu o nouă carte de versuri, intitulată: *Ca să fii stea*. Poeziile tind spre o precizare a profilului său liric, prin adîncirea meditației și a sensului reflexiv.

CRONICA LITERARĂ

matei călinescu

VIAȚA ȘI OPINIILE LUI ZACHARIAS LICHTER

„Din tenebre, din liniște, din vid, din atemporal și aspațial, divinitatea absoarbe spiritul, relevîndu-i-se prin negație și absență".

Flacăra cumplită care s-a așezat în Zacharias Lichter și i-a luminat dezordinea, arătînd insului ridicat deodată în fericita stare a stupefacției contururile lui adevărate, este emanație divină, mesaj din Nimic. Dumnezeu i s-a arătat lui Zacharias Lichter prin lumină, arsură și cuvînt, i s-a revelat preschimbîndu-se din absență în prezență, din mister în gînd. Profetul s-a născut printr-o „cădere" a Nimicului.

Pentru Matei Călinescu profetul este o ipostază a neputinței umane ontologice. El nu este în nimicul divin; acesta doar s-a oglindit în spiritul său și astfel s-a desfigurat, a pătruns în el ca iluzie, a rămas ca aspirație. De aceea pe buzele lui Zacharias Lichter s-a ivit și stăruie gustul omului, unicul rod posibil al arderii prin care se consumă spre durere dorul religios. Ființă inteligentă, profetul se îndreaptă spre divinitate pe calea gîndirii, iar la capătul acestui drum fără alegere nu se poate afla decît o răsfrîngere a divinității. Și cînd această răsfrîngere se întîmplă, ființa inteligentă intră în paradoxal.

În paradox trăiește tragicul uman esențial, pentru că aici se întîlnesc în solidaritate și vrajbă cunoașterea și ne-cunoașterea. Prin paradox inteligența încearcă să iasă din sine și rămîne de fapt redusă la sine. Matei Călinescu se întoarce mereu aici, în zona de sfîrșit a inteligenței, cu speranță și disperare: doar aici poate fi imaginat miracolul contopirii cu străinul, și tot aici se risipește posibilitatea ieșirii în străin. În personajul său se desfășoară adevărata naștere și adevărata viață a inteligenței, care coincid cu îndrăgostirea ei de adevăr și pătimirea sublimă pentru dobîndirea lui. Dragostea inteligenței e una feminină — adorație pînă la uitare și pierdere de sine, ieșită din neputință, încheiată cu neputință, ale cărei manifestări exprimă nu odată, trist și derizoriu, slăbiciunea fundamentală.

Încercînd să atingă adevărul, inteligența alătură orgoliul și umilința. Demersurile sale capătă adesea, datorită lipsei de fermitate, alură tragi-comică. Aci detașîndu-se cu violență de opusul său, prostia, delimitîndu-se cu un superior dispreț, aci negîndu-se și flagelîndu-și lipsa de putere, ființa inteligentă — Zacharias Lichter — că ocol cu pas „scălîmbăit" numărul său fără ieșire. Aversiunea față de prostie se însoțește cu elogiul perplexității și atunci paragrafele cu ostenească ridicate adînciresc nedistinctul (Inteligența neruptă de perplexitate — finalul apoteotic al unui regim al iluziilor — inteligența eliberată de limbaj, deci de categorii, concepte, noțiuni, nu este care o inteligență diferită de ea însăși, adică absență").

Utopiile lui Zacharias Lichter ilustrează această pătimire exclusivă în evaluări, inexistentă în manifestări. Dispusă să se nege, inteligența denotă că se autoevoluează în flageluri, a căror semnificație inițiază cu puține nici răscumpărare valorizată și nici valorizată curajul. Unul astfel de exercițiu ni supune profetul atunci cînd își imaginează cetatea ferită și o populează cu fiori și cerberoi, cînd ridică arătătoare imaginii almoșărului sau gozarului, cînd dorește urîtul, monstruosul, boala și sterilitatea. Aruncă cetate ferită seamănă cu o lume „à rebours", obținută printr-un mecanism al inteligenței. Profetul nu neagă inteligența însăși, ci îi refuză rezultatele, **contrazice.**

Acum, pierzîndu-și din vigoare, răzvrătirea slăbiciunea. Zacharias Lichter e acum patetic: un patos neexprimat, rămas în zona curată de dincolo de percepții, a semnificațiilor.

„Indivizibil, unu, adevărul tace, în-ființează tăcerea".

Nicăieri în cartea lui Matei Călinescu nu e de perceput urma maliției. Și totuși cartea este o ironie, trebuie să fie o ironie. Este de dedus.

Cînd orice cuvînt e o minciună, răsfrîngere fatal eronată a adevărului, cînd comunicarea nu se poate petrece decît printr-o sorbire pe deasupra cuvintelor, cînd scrisul — nevoie neomenească — agravează minciuna vorbirii prin organizare și fixare, o carte nu poate exista decît ca succes al Imperiului Prostiei sau ca manifestare ironică a inteligenței.

Ironia lui Matei Călinescu nu e comunicare disimulată a ceea ce este prin ceea ce nu este, nu are nici o implicație în zona umorii și nici finalitate literară. Ironia constă aici în **a vorbi despre zădărnicia vorbelor**, în a face în cuvinte elogiul tăcerii, în a te instala deci în non-sens, asumîndu-i cu gravă, tomică responsabilitate. În acest punct de înaltă solitudine, în care absurditatea și eșecul limbajului sînt premize acceptate, cuvîntul este pur și imobil, ca trecut în liniștea fără devenire a morții. Scos din amăgitoarea legătură cu adevărul, cuvîntul se oferă neînsemnat și pustiit, dar iluminat parcă de o frumusețe calmă, venită din neputință și acceptare. Scriitorul veghează cuvintele — raclele melodioase ale semnificațiilor expirate. Inutile, cu o definitivă lipsă de viabilitate, inseminate prin neputință, cuvintele se odihnesc în scriitor, frumoase cum nu au putut fi niciodată în viața lor înșelătoare.

O tristețe adîncă traduce ironia lui Matei Călinescu. O tristețe desigur infinită, pentru că resortul ei este, dincolo de indurarea vanului scris, iubirea. Orice carte se naște din iubire, este iubirea unui autor pentru un personaj. Prin orice carte se petrece, urmare implacabilă a iubirii, identificarea dintre autor și personaj, unirea lor prin moarte. Ivirea personajului consemnează moartea ființei iubite, ucise prin însăși iubirea trecută în cuvinte a autorului. Biograful i-a adus lui Zacharias Lichter eroul și moartea și prin aceasta a devenit Zacharias Lichter. Dar profetul ucis este el însuși ucigaș: iubind și vorbind a adus desigur moartea sfîntului Nacht, în chiar momentul în care l-a transfigurat prin lumina arderii sale.

O infinită răbdare crește din infinita tristețe a lui Matei Călinescu, și stăruie firesc în acest spațiu fără așteptări, fără speranță și fără teamă, în care eșecul, eroarea și moartea sînt sensul implacabil al oricărei încercări de salvare.

Ilina GRIGOROVICI

PUNCT ȘI VIRGULĂ

Entuziasm și idei pentru alții

Cred că publicistica este o problemă de vocație certă, ca și literatura, că dacă genul a fost compromis, așa cum se spune, de vină sînt autorii. S-a întîmplat în publicistică ceva mai devreme ceea ce riscă să se întîmple și în literatură: o diluție, o rupere a zăgazurilor valorice, o democratizare falsă, o neputință, o stare sentimentală de acceptare, o milă față de insistența tenace a autorilor fără talent sau cu talent incert. Iar problema la zi în loc să fie aceea a depășirii talentului, a profesionalizării scriitorului, este problema despărțirii apelor: un singur articol de critică literară comentează cinci, șase cărți. O critică a publicisticii însă nu există. În publicistică asanarea se poate face numai prin puterea exemplului. Atîta apă dulce a curs peste paginile ziarelor, atîta vorbărie incoerentă mai inundă, că nu e nici o mirare cînd cineva citește gazeta numai din titluri și din semnături. S-a acreditat ideea greșită că ziaristică poate să facă oricine, că oricine poate să fie redactor la un ziar. Fals! Ziaristica este o meserie care se învață, care se face cu reguli și cu talent, o meserie de înaltă responsabilitate etică și estetică pentru că este o meserie de auditoriu imens. A izbuti să scrii un articol cu ecou, a reuși să provoci o impresie, o stare de aderență sau de respingere față de un fenomen, a reuși deci să mobilizezi este mai mult decît o izbîndă profesională, este un succes social. Cred că activitatea publicistică desfășurată de poetul Adrian Păunescu în paginile „României Literare" reprezintă un asemenea succes. Interviurile pe care le publică de-o vreme marchează nu numai reabilitarea genului dar o punere în discuție a interviului sub semnul maximei profesionalizări. Aș spune chiar că denumirea este îngustă pentru tipul de publicistică pe care îl practică, fiindcă ceea ce realizează el sînt mai degrabă dialoguri despre profesiune și etică, diagnosticuri literare importante atît pentru actualitate cît și pentru acea partea ei care va deveni istorie.

A dispărut în primul rînd ideea de reporter. Ideea de interlocutor neutru, mascat. Au dispărut întrebările convenționale, întrebările tip, personalitatea poetului Adrian Păunescu este una din condițiile fundamentale ale dialogului, fiindcă vizavi de ea sînt adoptate atitudinile și răspunsurile interlocutorului. Ori personalitatea poetului Adrian Păunescu departe de-a fi calmă și molcomă, abstrasă și conformă comportamentului obișnuit este o personalitate în perpetuă ofensivă, o personalitate deschisă, mobilă, vivantă pînă la a putea părea impertinentă, grandiloventă și dură, o personalitate care cel mai adesea irită, arareori timorează dar pentru nimic în lume nu provoacă o atitudine de mijloc. Vizavi de Adrian Păunescu nu poți fi neutru, personalității lui trebuie să i se răspundă cu personalitate și cine are, o face. Cine nu... Dar cum interlocutorii interviurilor sînt scriitori și oameni de cultură, cel mai adesea asistăm la un adevărat spectacol de ieșire-n arenă, fie pentru a se provoca o atitudine ofensivă, etanșă și cu articulații perfecte, ca aceea a lui St. Aug. Doinaș, pentru a se ajunge la colaborare, vezi interviul cu George Apostu sau, pur și simplu, pentru a se descrie Islanda! Important este că în toate situațiile avem revelația de dincolo de materia artei a personalității creatorului, important este că s-au semnat mărturisiri de credință sublime, scoase la lumină, ei bine, scoase la lumină și date pe față de întrigile, de întrebările iritante, agasante ale mult talentatului „provocator" Păunescu Adrian. Și, dacă adăogăm la sfîrșit „pe tot frontul higienă", respectarea regulii jocului chiar și în condițiile cînd poetul pare a fi învins, vom constata că sigur, desigur, interviurile lui Adrian Păunescu servesc propriei sale personalități și mai ales personalității altora. Fiindcă cine se mai distribuie așa, public, în interes comun? Cine mai are timp, entuziasm și idei pentru alții?

Sânziana POP

biografii lirice

Scop și finalitate

Versurile de tinerețe ale lui Virgil Teodorescu republicate în antologia masivă **Blănurile oceanelor** (E.P.L., 1969) nu sînt străine de frumusețea convulsivă profetizată de André Breton ca unic ideal al artei, ideal însumînd realitatea și visul într-o suprarealitate echivalentă cu existența absolută. Izvoarele acestei frumuseți precum și scopurile sale din urmă ar trebui cercetate abandonîndu-ne fluxului gîndirii pure eliberate de formele culturii și civilizației europene, cum ar fi creștinismul și spiritul de ordine al Greciei antice dogmatizat în raționalismul cartezian. Călătoria prin vis și necesitatea intimă de transcriere automată a impresiilor oricît de haotice venind din inconștient se anunță ca o adevărată poruncă a noii doctrine lansate de poeții și pictorii grupați în jurul revistei pariziene **Littérature**. „Revoluția suprarealistă" înseamnă, în fond, tendința de armonizare a tristelor antinomii care structurează gîndirea noastră exprimată logic și căutarea unui echilibru generalizat (în viață ca și în artă) capabil să dezvăluie ființa umană într-un mod unic și integral. Dar canonizarea libertății, fie ea și în numele cuceririi unui ipotetic absolut în care ne-am realiza energia totală, și într-o atît de puternică măsură somnolentă, prizonieră între gratiile de cenușă amară ale rațiunii teoretice, implică, la rîndul său, încă o limitare, desigur fără conștiință de sine, a libertății omului de a se realiza. Imaginația, starea halucinatorie, visul, transa, hazardul obiectiv al întîlnirii cuvintelor determinînd „catastrofele calitative" sînt în mod straniu colate cu citate din... Hegel, acest gînditor speculativ, dar cu o logică de fier, invulnerabilă la impresiile hazardului. Singura explicație probabilă pentru înserarea bătrînului filozof printre cei care au premers curentului (Rimbaud, Lautréamont, Mallarmé, romanticii germani, romanul gotic englez ori magia practicată, să zicem, în Insula Paștelui) am găsi-o în calitate de dialectician a acestuia, dacă, în accepțiune larg suprarealistă, nu ar fi fost mai indicat Heraclit Obscurul...

În orice caz, mișcarea protestatară nu a rămas fără urmări și nici fără adepți, unii cu un rol important în înnoirile artei. Reclamîndu-se ca o tentativă de spargere a singurătății individuale și de constituire a unei forțe de expresie colectivă, suprarealismul s-a manifestat mai curînd într-o funcție catalitică decît într-o constantă a artei, încît, după M. Blanchot, el nu mai este aici sau acolo, ci o fantomă omniprezentă, „a devenit suprareal".

Profesarea unei libertăți programatice în expresia zonelor de umbră ale conștiinței, din care nu lipsește psihanaliza lui Freud, se traduce, în cele din urmă, printr-o libertate dirijată spre un anumit scop, preexistent în afara gestului artistic propriu zis, și care deci nu ține de natura artei, finalitate suficientă sieși. Numai din aceasta s-ar putea trage concluzia „suprarealistă" că respectivul curent a trădat esența invincibilă a artei — aceea de a da o expresie formală unei existențe posibile, dar nu necesare, și încă nu o facem. Mai mult, pretenția de „a coborî arta în stradă" și, pentru aceasta, crezîndu-se mostre de poezie sau pictură mai ermetice, mai ininteligibile decît arta tradițională „de salon", constituie încă un eșec, acum practic, al doctrinei suprarealiste.

Din cele spuse pînă aici se poate aproxima că suprarealismul, prin tendințele sale delirante, fără a fi o expresie artistică a delirului, a contribuit la evoluția artei, fără s-o revoluționeze așa cum s-au iluzionat profeții săi. Și nu a fost posibilă o astfel de schimbare absolut radicală prin simplul fapt că arta, avînd un caracter de sugestie infinită, indefinisabilă, nu poate fi schimbată din temelii, temeliile ca și scopurile ultime trăind în adîncuri fără sfîrșit.

Poezia lui Virgil Teodorescu are șansa de a se naște din bucurie ca orice artă adevărată și deci ipostazele satanice ale poetului de a asocia cu îndrăzneală ori insolență cuvinte dintre cele mai îndepărtate într-un flux aproape delirant nu lasă gustul amar al neantului, al negației funciare și irepresibile. Poetul jubilează cu o vluptate de satyr între vocabule, le lovește una de alta ca într-un joc de copii, dar, ca la același joc, cu o seriozitate magnifică pentru existența sa văzută din interior. Punctele de referință habituale dispar dintr-o singură mișcare a condeiului, regnurile își dislocă centrele de iradiație comună, lumea sălbatică a obiectelor invadează brusc teritorii pînă acum interzise. Șocul urmărit de poet prin dezintegarea percepțiilor stabilizate se realizează printr-o ridicare spontană a temperaturii, prin succesiunea rapidă a impresiilor, încît ceea ce s-a spus într-un vers anterior, și așa de construcție bizară, este contrazis de cel care-l urmează, dar cu o patimă egală. Și tocmai egalitatea aceasta a spunerii totale, paradoxală rapartînd-o la articulațiile frînte ale asociațiilor verbale, face ca poezia lui Virgil Teodorescu să capete o notă distinctă, de unitate artistică recognoscibilă. Iată cum arată un Narcis în bună transcriere suprarealistă: „Știu să mă îmbrac și mai frumos și / Atunci sînt destul de frumos ca să mă pot plimba la braț cu o prințesă din occident / Atunci sînt frumos ca o carabină în lumină / Brațul meu e frumos ca al alergătorilor din antichitate / Și înconjurat de vine verzi și amărui / Știu să mă îmbrac mai frumos decît orice vitrină / Decît orice mănușă, din orice vitrină / Știu să mă îmbrac și ca o tufă de liliac în grădină / Ca un pescar cu cauciuc / Cînd iese din lacul sărat / Știu să mă îmbrac ca un picior de prostituată pe înserat / Ca un skior zburînd peste praful zăpezii / Știu să îmi pun pe haine tristețea miresii / Și vocea miresii de altădată / Jumătate ca un întreținut jumătate ca un miliționar / Jumătate ca un măgar jumătate ca un consul / Și știu să mă parfumez ca fetele oloage / Cînd voi deschide fereastra / Corpul meu va țîșni fierbinte ca un pin / În ochii voștri va țîșni paradisiacul meu corp / Fericite acelea la care am visat plimbîndu-mă pe sub arini / Fericite și pietrele pe care am călcat / Începînd să-mi împart arșița / Ascultați-mă mă plimb cu voi cît vreți și vă cumpăr gravuri / Și o mie de nimicuri și ceai mirositor / Mă plimb cu voi prin parcuri să adormim guri pe guri / Prin parcuri pe bănci ne întindem oasele / Ne spunem glosele ne întindem oasele / Străbatem prin grădini și dimineața ne va surprinde / Îngălbeniți în armură într-o tăcere de moarte" (**Literă obsedantă** — p. 33). Poezia erotică plină de simboluri psihanalitice, masculine și feminine, ocupă un spațiu larg atît în primul volum **Blănurile oceanelor** (1945) cît și în **Butelia de Vayda** (1945) fără să mai vorbim de **La provocation** (1947) — Femeia, reconstituită psihanalitic din spațiile orizontale, și în tradiție mitică avînd corespondentul în mare, este surprinsă într-o metaforă care dă și titlul volumului: blănurile oceanelor. Aceeași schemă freudistă erotică, dar acoperită cu substanța talentului autentic al poetului, o întîlnim în poezia **Vorbele spasmuri orgasme și cîrpe**: „Obiectele pe care le atingi se înclină cu cel mai mare respect / În fața ta ciorapii de lutru închid cu tristețe enigmele visului / La atingerea buzelor mele se aprind ca o flacără și / Ție îți trebuie o flacără pentru suris / Nimeni nu va putea șterge ochiul ca o culoare greșită / Linia țărmului păstrată în cercelul tău / Pe care îl uiți pe marginea patului / Nimeni nu va putea șterge spațiul veneric al gurii tale / În care limba e un tunel / Și vorbele spasmuri / orgasme și cîrpe / Mîinile tale rămîn să atîrne mai departe pe marginile întunecate ale obiectelor / Nimeni nu va putea șterge găurile ca niște fluturi mari / Închiși în lămpi / Urma cuțitului pe pîntecul tău cînd candelabrele își ridică voalul / Clipa în care femeia mănîncă capul bărbatului / Sitele de mătasă care cern sîngele nostru / amestecat cu linguri" (p. 45). În limba franceză, același stil: „Tu aimes jeter sur moi des couteaux et je t'aime pour cela, parce qu'ils ont ton arôme et les brins de ta chair comme une viande humide" (p. 147).

Următoarele volume ale lui Virgil Teodorescu: **Scrîu negru pe alb** (ESPLA, 1955), **Drepturi și datorii** (ESPLA, 1958). **Semicerc** (E.P.L. 1964), **Rocadă** (E.P.L., 1966) și **Corp comun**, (E.T. 1968), fără să-și trădeze procedeele anterioare, mai ales ultimele trei, marchează totuși o vizibilă schimbare de ton și perspectivă în timp, de parcă sîngele clocotitor al tinereții dornice de aventură s-ar fi calmat într-o deltă plină de flori, departe de monștrii care altădată îl sileau pe poet să stea de veghe „frumos ca o carabină în lumină". Acum, dimpotrivă, în razele unui crepuscul aurit, poetul pare un păun ploconindu-se „răsăritean și moale" înțelept și încrezător în ființe și lucruri, salutînd în reportaje construcții industriale (Porțile de fier, furnalele Hunedoarei) sau abandonîndu-se cu o senină plăcere peisajelor bucureștene, pragheze etc. motive de reverie și împăcare dulce — melancolică, imprevizibilă atunci, în anii debutului. Versul clasic este dominant cum dominant—clasică este și construcția, desfășurarea imaginii, gradarea efectelor. Cu toate acestea, nu trebuie să se creadă, în mod eronat, că poetul **Blănurile oceanelor** și-a potolit pentru totdeauna setea de spații: judecînd chiar după aceste mai liniștite volume, dar mai ales după numeroasele poezii publicate în periodice, se pare că asistăm la o nouă erupție jubilantă a cuvintelor lui Virgil Teodorescu.

Dan LAURENȚIU

DESENE PE ASFALT

Doi bureți

Doi bureți
Erau băieți
Și-și vorbeau de la burete
La burete cu „băiete".

Cînd stăteau la vreo agapă
Mîncau sare și beau apă,
Acolo pe fund de mare
Aci apă, aci sare.

La sare se-nțelegeau,
Dar la apă se-mbrînceau...

Iar acuma pe dulap,
Nu se ceartă, nu se bat.
Sarea e-n bucătărie,
Apa-n-aer, cine știe

Bunica și chibriturile

Păstra bunica niște riduri
Într-o cutie de chibrituri
Și numai ce si le punea
De cîte ori se enerva.

Nepotul — neastîmpărat —
A dat de riduri, le-a furat,
Le-a pus pe frunte, le-a lipit,
Și gata — a îmbătrînit!

Acum bunica-i o copilă,
Iar pustiului îi plîngi de milă:
Dinții și-a scos cu cleștele
Și nu-i mai plac poveștile...

Despre cum era să zbor

Într-o noapte, într-o clipă,
Îmi dă unul o aripă.
Nu l-am deslușit la față,
A pîndit cînd era ceață.

Zice - „Ntige-o subsioară
Du-te dracului și zboară"..
„Ești nebun, cum o să zbor,
C-o aripă și-un picior?
Dă-mi-o și pe-a doua, frate,
Nu mi-o pitula la spate".

A plecat să mi-o aducă
Și-l aștept ici pe ulucă.

De-o morală

Un cotoi aturisit
L-am cătat și l-am găsit.
Cum mîncase el untura,
L-am găsit răcindu-și gura.

— Piei din față-mi! Sui în pom!
Ești mai rău decît un om!
Ce mă fac cu tine, lepră?
Că te fac cu varga zebră.

— De-mi mai faci cam de-o morală,
Mi-o traduci în miorlăială,
Că eu nu pricep, sînt turc.
Da'n copac, poftim, mă urc.

Marin SORESCU

EMINESCU

— 80 de ani de la moartea poetului —

„Ce a fost şi ce a devenit Eminescu este rezultatul geniului său înnăscut, care era prea puternic în a sa proprie fiinţă încît să-l fi abătut vreun contact de la drumul său firesc."

Titu MAIORESCU

„Cetise mult, cu deosebire largi îi erau cunoştinţele în ceea ce priveşte literatura tuturor popoarelor, istoria universală şi cea română îndeosebi, filozofia tuturor timpurilor şi limbile clasice şi cea română."

Ion SLAVICI

„...„oriunde Eminescu atinge nivelul universal şi interesează pe toţi printr-o viziune despre societate şi om, inteligibilă la toate meridianele punctul de plecare este atemporal şi spaţial naţional."

G. CĂLINESCU

RĂSĂRIT DIN SFINTE — IZVOARĂ

Un chip astral Mihai Eminescu trebuie pus drept pecete pe toate bunurile naturii acestei ţări.

O mîndrie aproape fizică, plină de jale şi dor, te face să-i spui numele de vis şi utopie în dreptul fiecărei litere din alfabetul nostru.

Eminescologii s-au vîrît în opera lui cu sau fără evlavie şi au ieşit toţi de acolo poleiţi, şi nimbaţi, căci cine a scris despre domnul poeziei româneşti s-a înnobilat mai întîi pe el însuşi şi apoi poezia.

În destinul acestei ţări Eminescu este sufletul greu atîrnînd de o lumină ce vine de la o catedrală sculptată în lemn. Trebuie să încerci apa cu trupul, aerul cu ochii şi oasele cu pămîntul, să renunţi a fi locuit de duh, dispreţuit de Dumnezeu ca sihaştrii să poţi primi uriaşa sa viaţă.

Aşa cum în fruntea unei case, se obişnuieşte în Bărăgan să se scrie pe o tablă neagră numele fierbinte al celui care a consruit-o cu temelii, cărămizi cu varul viorriu şi cu duhul mişcării care înţepeneşte pereţii şi-i face să umble doar noaptea, să ne lăsăm numiţi pentru suflet cu numele lui.

Opera lui hărăzită să dea bucurie şi nostalgii deopotrivă sufletelor nobile cît şi celor mediocre a răsărit din acele sfinte izvoară unde carnea devenită spirit se pregăteşte să fie ceva ce nu se poate defini.

Eminescu şi-a făcut arta sa, devenită a noastră, cu instinctul cu care un rege îşi face liber ritualurile în natură.

A urmărit şi pierderea timpului său ca un sfînt în pustie implicat în lume doar cu corpul său rob unei întîmplări materiale contemplînd lumea şi peste marginile ei de atunci, şi pe cea de dinaintea naşterii sale.

„Cînd îi cugeţi, cugetarea sufletu-ţi divinizează

În trecut mergem, cum zeii trec în cer pe căi de raze".

I s-a dat această sacră stare de a emite către poporul său ceea ce acesta a simţit tulbure şi zvicnind de dureroasă existenţă.

Un braţ puternic al vieţii şi un braţ puternic al morţii ni-l ridică deasupra timpului nostru naţional făcîndu-l locuitor al cosmosului. Avem noi eternele ordine asupra universului sau ni-l revendicăm ca pe un drept divin, trup în care spiritul nostru naţional să-şi regăsească Matricea cum copilul materna rugă în care a crescut?

Avem noi cei care trăim în această fractură de vreme, o conştiinţă pură şi o curăţenie de copii cu care să-i mişcăm stelele încheieturii suave ale marelui său corp?

Trişti şi reci sîntem cei de acum care ne părem a fi nemuritori, martorii acestui sublim totem care ne apără împotriva dispariţiei.

Urmează deci, un viitor important în care să dovedim cu pasiune că Mihai Eminescu este spaţiul nostru primar de naştere în vederea unei vieţi extraordinare pe care urmează s-o trăiască generaţiile care vor urma cu grăbire.

Cuvintele lui atît de puţine în comparaţie cu cît putea să scrie şi mai ales cît a putut gîndi un geniu, de-ar fi descleiat literă cu literă şi împrăştiate s-ar aduna mînate de fiorul magnetic al aceluiaşi flux de gîndire. Pe aceleaşi sensuri stricte neîncheind niciun lucru şi nici o fiinţă ci lăsînd un cîmp deschis oricăror confruntări cu imprevizibilul viitor, se petrec naşterile, vieţile şi morţile noastre.

Cărţile lui ca legăturile de argint şi aur în care se aude mugind viaţa Bibliei, aşezate în casele provizorii ale noastre ne dau faimă că sîntem bolnavi, sănătoşi, frumoşi, urîţi, generoşi, circotaşi, ironici dîndu-ne iluzia unei speranţe de supravieţuire.

„În noi el este; noi îl stingem. Dacă moare,

Noi murim... ramul din urmă din trupina de giganţi".

Un aer liber, încărcat cu gaze binevoitoare pentru plămîni, un uriaş soare, pur, şi un pămînt al cărui imn folcloric este Toma Alimoş şi Miorriţa. Un mare pămînt plin de coroane de foc în care el trece sub forma pulberei stelare, sau sub forma vagului care acoperă feţele celor obosiţi, plini de aripi şi etern, Mihai Eminescu sună în viaţa lumii o oră de noapte neliniştitoare coborînd sub forma harului în cîte un trup în care se poate dezlănţui şi bucura.

Gabriela MELINESCU

CULTUL PRIN CUNOAŞTERE

Calendarul mai strigă din pereţe o aniversare (acum o comemorare) a lui Mihai Eminescu. Se împlinesc optzeci de ani de la trecerea sa în viitor şi, cu acest prilej pios, revistele se umplu iarăşi de numele său, silabele acestui nume sînt rostite în conferinţe, în comunicări academice. Toate aceste manifestări le cunoaştem, am mai traversat cîteva.

La fel se întîmplă, va spune un interlocutor cu instrucţia încheiată pretutindeni. Aniversările îşi au rostul lor, ele sînt principale prilejuri pentru readucerea în actualitate a clasicilor. În restul timpului se cuvine ca ei să stea fixaţi în manuale şi tratate, îndepărtaţi şi tutelari. Oare nu la fel stau lucrurile cu cei mai mulţi dintre Mari: cu Dante, Shakespeare, Cervantes, Puşkin, Goethe?

Aşa şi nu tocmai.

E lucru cunoscut că zac încă needitate cele 44 de caiete rămase de la El, atunci cînd toate culturile nu ştiu cum să-şi ocrotească, şi să-şi pună mai bine în valoare zestrea secolelor şi a harurilor. „Vrem haosul întreg", spunea despre aceste caiete C. Noica, „Cultura nu mai este pentru cei de astăzi, doar una de opere încheiate. E un element, o stihie, a cincea după «ale lumii stihii patru». E vorba aici, insista distinsul filozof, în articolul său de acum un an, de o „fantastică aventură în cultură a a unui om tînăr", parte integrantă a uriaşei sale opere

Vrem să spunem, mai deschis, că nu cultul orb, excesiv (de cuvinte?) al lui Eminescu, cel topit în conferinţe şi entuziasme superficiale ne interesează. Cu acest cult necesar nu avem nimic, el are, o spunea tot C. Noica, o funcţie extraordinară în cultura noastră. Dar trebuie să fie unul de adîncime, consecvent (nu doar la prilejuri) prin cunoaştere îndîrjită a operei şi gîndirii lui Eminescu.

Avem, e de recunoscut, admirabile exegeze despre El, se pot cita şi ediţii de erudiţie, alcătuite cu osteneală şi pricepere. Altceva ne lipseşte, încă: dragostea reală pentru zeul culturii noastre. Un aer de crispare ne bate în faţa lui, încruntări universitare ne pîndesc în drum spre inima lui. E aproape de necrezut cît de puţini liberi în opţiuni ne simţim în faţa operei eminesciene. O unanimitate geloasă ne supraveghează fiecare gest, gata să blameze cu oarbă promptitudine, cea mai mică urmă de nonconformism.

În cazul unui geniu, spunea G. Călinescu se cuvine să apreciezi totul. Sîntem de acord, fără rezerve: ne este drag ultimul bileţel trimis vreunui prieten, ultimul catren stîngaci al aproape copilului Eminescu. Dar acceptînd totul, cu bucurie ce păcat vom comite parcurgînd-o pe anumite trasee, corespunzătoare celor mai intime gusturi ale noastre, dacă vom propune, pe lîngă accepţiunile tradiţionale, unele nici opinii proprii? Ion Negoiţescu, într-o asemenea încercare s-a văzut contrat de mulţi, cu fermitate ridicolă. Dar putem noi, în faţa unei Creaţii de asemenea talie să ne mulţumim cu o singură (sau cu cîteva) interpretare bine fixată? E că şi cum s-ar interzice răspîndirea unor imagini ale lui „David" de Michelangelo luate altfel decît din faţă, sau lateral. Prea multe condeie s-au străduit să îngheţe, să hieraticizeze figura astrală a lui Eminescu: am vrea s-o încălzim cu zîmbetul nostru, cu cercetările noastre necanonice, am vrea să-i punem întrebări, la care ştim sigur că ne va răspunde. Ori, dacă analogia aceasta e mai pregnantă, am vrea să nu pătrundem în fluviul superb al gîndirii sale pipăind cu tipic tradiţional apa, ci să fim liberi a plonja, cu sete adîncă, direct în curentul cel mare.

Ediţiile sînt domenul unde înghesuitul scolastic se manifestă cel mai aprig. Normal ni se pare să înţelegem mai larg, mai contemporan editarea lui Eminescu. În primul rînd este necesară acea ediţie ideală a unui Mihai Eminescu întreg, în oricîte volume ar fi necesare! Un institut ştiinţific, de la mic la mare, ar trebui pus să muncească un deceniu şi să dea la iveală această „Opera omnia", susceptibilă, firească de adaosuri succesive.

Apoi, pe lîngă alte ediţii cu scopuri precise (şcoală, popularizare) credem că ar fi pasionante culegeri alcătuite, după opţiunea lor curată, pe răspunderea lor, de scriitori actuali (şi în primul rînd istorici literari şi poeţi). Cît de fascinant ar fi un „Eminescu plutonic" în selecţia lui Negoiţescu, de exemplu.

Geniul eminescian e atît de covîrşitor, dragostea arătată de poporul său atît de nesfîrşită încît, ca în cazul lui Dante, am putea avea o editură (cu o publicaţie periodică a ei) „Eminescu" unde să se tipărească operele sale în diverse căutări editoriale, marile cărţi despre el şi creaţia sa, scrierile de eminescologie actuale.

Eminescu e viu; asta nu e doar o metaforă El ne obligă să fim vii în faţa lui, să ne mişcăm în fine din somnolenţa admirativă pe care i-o purtăm. Avem de măsurat pînă în infinit perspectivele deschise de acest ax stelar al culturii române.

Ilie CONSTANTIN

«Adormind de armonia Codrului bătut de gînduri...»

POETUL DE IERI, DE AZI, DE TOTDEAUNA

Am adormit, în copilăria noastră, la foşnetul somnoroaselor păsărele când se aşează pe la cuiburi. Am numărat, în adolescenţa, ghioii pentru a vedea dacă sunt sau nu fără soţ. Am zîmbit ca la o proprie descoperire atunci când ne-am dat seama că icoana stelei se-a murit, azi o vedem şi nu o. Am stat demni, în clipe de revoltă şi sărăcie, stînd în faţa lui Baiazid cît şi a altor zidiri ce n-au întîrziat a se dărîma. Am învăţat să ne aşezăm rar cu gura noastră, că veşnic e numai rîul. Am aflat a ghici chipul celui ce joacă şi pe patru. Acolo unde nasc dorurile, aleanul, năzuinţa, clarviziunea, elanurile noastre, acolo filfîie eterna umbră răzoroasă şi demiurgică a aripilor lui Eminescu. Astăzi el este pentru noi nu numai creatorul limbii literare, poetul-împărat dăruind mereu nestemate din besaceaua sa atotîncăpătoare, artistul pur pe care groaza de nedreptate şi impilare îl împinge în zaţul „Timpului", însuşi însingurat ce cumpăneşte zîmbitor iubirea şi eternitatea. Pentru poeţii chemaţi să înfrunte veacul acesta de trecere, Eminescu este solul dătător de viaţă. Un sol care, deşi îmbibat de esenţele trecutelor creaţii, îndeamnă fără greş la noutate.

Atunci cînd socoate că trebuie să traducă nimic altceva decît **Critica Raţiunii Pure** (or, Kant stă la temelia unei bune părţi din arta modernă. Şi, dacă vitregia destinului nu l-ar fi împiedicat pe Eminescu poate că am fi putut citi în româneşte şi **Critica puterii de judecată.**) Atunci cînd, turburat de insolitul propriei sale viziuni, caută să-şi învingă spaima „mallarmeană" în faţa alterării versului, deşi tocmai el este cel care îl decanonizează: „Nu urmaţi gîndirii mele: / Căci noianu-i de greşele, / Urmărind prin întuneric / Visul vieţii-mi cel chimeric, / / Neavînd învăţ şi normă / Fantazia fără formă / Rătăcit-a vai! cu mersul: / Negru-i gîndul, şchiop e viersul."

Atunci cînd, mărturisind un crez iconoclast (Eu nu cred nici în Iehova / Nici în Buddha — Sakya — Muni), rămîne un consecvent al încercării: „Nu mă-ncintaţi nici cu clasici / Nici cu stil curat şi antic / — Toate-mi sunt deopotrivă / Eu rămîn ce-am fost: — romantic."

Atunci cînd, la „Bolta rece", îşi aduce „o cană anume, de sticlă roz riglată, cu capac de zinc, ca nu cumva aburul rece al băuturii să se piardă în văzduh" (G. Călinescu), mă gîndesc cu smerenie şi voluptate la irizările acelor bizare urbi trandafirii zărite de poet cînd, ridicînd zincul, sorbea sufletul vinului lui Amiras.

Complex şi neliniştit, Eminescu nu începe o singură linie genealogică în literatura română. Către el converg toate rădăcinile, de la el diverg toate ramurile, inclusiv cele pe care înmugureşte poezia românească modernă. Poetul fereştilor bătute de lună este în acelaşi timp poetul largelor vase de lemn care tremură la o poruncă. Eminescu nu putea fi decît romantic. O întreagă succesiune de creatori români de pînă la el au încercat să exploreze „faţa ascunsă a lunii". Dacă putem ocoli „medievalităţile întîrziate", ale apocrifelor, nu putem trece nicidecum prin faţa ciudaţilor hibrizi din Istoria Hieroglifelor, nu ne putem împiedica să înălţăm capetele la levitaţia unor grupuri întregi către poarta raiului lui Budai-Deleanu, nu putem sări peste grădinăria de poame enumerate de Anton Pann. Eminescu stăpîneşte un puternic port-altoi preromantic autohton, pe care grefa romantismului german nu putea să nu prindă. Toată această **tradiţie** a visului în literatura română ne oferă cheia cu care pătrundem în odăile fantaste ale prozei eminesciene. De care nu toţi cei de la Junimea, de pildă, au ştiut a se folosi. „Deoarece oriunde se strîng laolaltă 100 de filistini, 90 reprezintă cu autenticitate îngustimea de vederi şi prostia" (G. Călinescu). Pe filistinii de atunci şi de totdeauna îi speria tocmai ieşirea din canoane, împotrivirea faţă de aparenţele naturale, dorul de a ajunge la natura lucrurilor. Îi speria clipa în care lucrul înviază, capătă o independenţă şi o interdependenţă panică, redevine elementul primordial, definitoriu, al artei. În fuga lor de vis, ei se identificau cu fazele imediate ale naturii, îndepărtîndu-se (în măsura în care au fost cîndva apropiaţi) de simburele tainic şi iniţial al artei. „Am respirat cu toţii. — îşi aminteşte George Panu — Iată-ne, ne zicem noi, readuşi pe pămînt". Ce se întîmpla? Eminescu trecuse de primul pasaj din lectura Sărmanului Dionis: „şi tot astfel, dacă închid un ochi, văd mîna mea mai mică decît cu amîndoi. De aş avè trei ochi, aş vedè-o şi mai mare, şi cu cît mai mulţi aş avè, cu atîta lucrurile toate dimprejurul meu ar părè mai mari. Cu toate astea, născut cu mii de ochi, în mijlocul unor arătări colosale, ele toate, în raport cu mine păstrîndu-şi proporţiunea, nu mi-ar părè nici mai mari nici mai mici de cum îmi par azi". Dar spaima nu trece cu una cu două. „Bine — îl întrebă Pogor pe Eminescu — cele ce se petrec cu Dionis, desigur, le visează? — Da şi nu, — răspunse Eminescu — asta-i o teorie greu de înţeles" (George Panu, citat de G. Călinescu).

Deoarece şi-a depăşit veacul (nici astăzi săgeţile înfipte de el în ţinta viitorului n-au fost cum se cuvine omologate). Eminescu a avut de întîmpinat neînţelegerea celor cu aripile frînte. Deşi nu-i prea ţăga el în seamă. Îndelungata expediere a ignoranţilor dovedeşte că poetul intuise necesitatea ca arta să urmeze un drum mai puţin bătătorit. El proiectase chiar antene clare în acea artă a veacului nostru. În care încap umbrele bizantine ale crailor de curte veche, rozele miraculoase ale lui Macedonski, lauda blagiană a somnului, cămara tristului menestrel, viziunile histo-onirice ale medicalului Magheru. Acea artă peste care pluteşte jalea nocturnă a negrelor covoare oltenesti suspendate de Ţuculescu, se lasă neliniştea prelungilor sale paseri liliachii, cresc ochi pînditori la fiece geam al „oraşelor" sale halucinate.

Eminescu nu este, deci, un clasic, decît în accepţiunea valorică a cuvîntului. Ne dăm seama de acest lucru, dacă încercăm să cuprindem întreaga-i operă. Ajungem atunci la poezii care încep astfel: „Privesc oraşul — furnicar — Cu oameni mulţi şi muri bizari / Pe strade largi cu multe bolţi; / **Cu cîte-un chip l-a stradei colţ".** La fiecare colţ cîte-un chip. Deşi oamenii sînt mulţi — „Şi trec foind, rizînd, vorbind, / Mulţime de-oameni paşi grăbind. / Dar numai p-ici şi pe colea / Merge unul de-a-nletelea / Cu ochii-n cer, pe şuierate, / Ţiindu-şi mîinile la spate".

Este, poetul de ieri, de azi, de totdeauna, în al cărui vis treaz se oglindeşte forfota lumii curente, repercutată la mari altitudini, dincolo de spaţiu şi de timp, precum scrie, mai departe, Eminescu: „O fată trece c-un profil / Rotund şi dulce de copil, / Un cîine fuge spăriet, / Şuier-un lotru de băiet, / Într-o răspîntie uzată, / Şi-ntinde-un orb mîna uscată, / Hamalul trece încărcat, / Şi orologiile bat — / Dar nimeni mai nu le ascultă / De vorbă multă, lume multă".

Leonid DIMOV

DINCOLO DE ARTĂ

Eminescu e un artist etern, în sensul cel mai propriu pe care-l poate avea acest cuvînt, mai mult presimţit decît ştiut.

Dincolo de farmecul cuvintului, dincolo de observaţia nemiloasă, răscolitoare şi îngînduratâ asupra vieţii, marii artişti ne lasă amintirea unor suflete eterne — dacă admitem că pasiunea, intensitatea, flacăra, sînt tot una cu eternitatea. Ei, cei care iubesc adevărul, sînt eterni în sensul cel mai propriu; numai adevărul care se află dincolo de timp, nu intră în luptă cu timpul, nu se uzează şi nu oboseşte. Stilul se poate desigur împrumuta, dar neliniştea în faţa existenţei nu se poate împrumuta, metaforele se pot de asemeni împrumuta, dar durerea nu se poate împrumuta. Eminescu, asemeni lui Dante, Cervantes, Dostoievski şi Shakespeare, e un scriitor dincolo de artă şi de timp, şi-n faţa lui analiza estetică, oricît ar fi de strălucitoare ar fi, se dovedeşte neputincioasă, o neputinţă vie, aproape dramatică. E însăşi neputinţa mărginitei minţi în faţa infinitului existenţei. Aceste analize estetice, oricît ar fi de penetrante, se opresc înmărmurite, neputincioase, stîngace, înfricoşate, în preajma lui Eminescu, aşa cum mintea noastră se opreşte neputincioasă în faţa morţii şi a vieţii. Eminescu nu poate fi înţeles decît de viaţa care l-a născut.

Nimeni dintre toţi artiştii acestui pămînt n-a avut un suflet de amploare, rezonanţa, gravitatea şi frumuseţea lui Eminescu. Un poet recunoşteai în tinereţe că pe Eminescu, noi poeţii tineri zadarnic încercăm, nu-l vom ajunge. A-l ajunge pe Eminescu înseamnă a avea gravitatea lui în faţa vieţii, a-l ajunge pe Eminescu înseamnă a avea, asemenea lui, durerea şi miracolul existenţei. Ar trebui să se nască un suflet de o asemenea mărime şi gravitate. În comparaţie cu el, divinul, incomparabilul, timidul, necruţătorul, nelinistitul, toată poezia născută din mestesug, pe birocratica si diavoleasca sfetuire a cuvînului, pare desigur o vanitate oarbă.

A pune pe cineva alături de Eminescu e mai mult decît o impietate. E o inexactitate. Trebuie ca recunostinta si modestia noastră să lase un spaţiu gol în faţa tainei care a fost Eminescu. Acest spaţiu gol e omagiul nostru pentru el, pentru ei care a trăit mai mult decît noi, care a suferit mai mult decît noi, care a iubit mai mult decît noi, care e si-acum mai viu decît noi.

Teodor MAZILU

„MEMENTO MORI"

În „Cronica Magdalenei Bach" există cîteva cuvinte care, dacă ar fi să judecăm cinstit, fac mai mult decît umbritoare tomuri de estetică. În acelaşi tandru discurs despre piinea cea de toate zilele, despre prunci şi rufărie, egal şi fără exclamaţie introductivă se înşiruie şi gîndul femeii care a priceput că soţul ei compunea numai cînd în tăcerea încăperii şedea Moartea lîngă el. Şi acest suflet, profund religios adăpa cu sîngele său sîngele unui luminos dumnezeu al conştiinţei, viu şi veşnic cît sufletul său îl dorea viu şi veşnic şi era un om. În carne şi oase — cum ar spune Miguel de Unamuno. Şi nu dorim să ştim despre el mai mult decît spune carnea unor buze care l-au cunoscut. Cum nu am dori să ştim despre Baudelaire decît cîteva vorbe spuse de aceea pe care el o numea soră şi despre care noi nu ştim nimic.

Cum nu am dori să ştim despre Eminescu decît cum i se înfăţişa spinarea, faţa şi mîinile atunci cînd scria „Memento mori".

Nu există nici o altă explicaţie pentru înmulţirea lucrărilor despre viaţa sa decît aceea că orice biograf trebuie să fi simţit că suma faptelor sale nu spune totuşi nimic, desi ele singure pot reclama sanctificarea făptuitorului şi deasemenea opera sa nu spune totul — sau ca să ne exprimăm mai exact — nu elucidează totul. Este traumatizantă pentru o persoană de azi, întîlnirea cu cele patru cifre: 1872. Nu este uimitoare numaidecît cunoaşterea istoriei, a filozofiei şi a poeziei, şi nici chiar, limba clară şi invenţia poetică nu fac marea valoare a poemului. Un istoric sau un geograf ne pot lămuri chiar asupra unor cusururi iar un filozof poate numi: pe Hegel, Schopenchauer, Descartes. Un Vigny un Hugo ori un Leconte de Lisle pot dezvălui poeme de-o întindere egală şi de-o expresie mai sigură.

Cutremurător în acest poem e suflul epic şi dezvăluirea dintr-odată a spiritului poeziei eminesciene, marea veghe în faţa morţii, asemeni ecoului dinafară al unui plîns înăbuşit, cuvintele trăiesc din indicibilă tiranie.

Se pare că nicicînd n-au fost Babilon, Memphis ori Roma ci că s-au născut din aspiraţia unui suflet căruia i trebuiau mărturii ale durerii sale, colosale mărturii. Eminescu n-a văzut locurile sfinte de care pomeneşte. Ori nu visul care-l întrupau ele îl plîngea, ci visul său care nu se putea întrupa, protestul său care devenea laudă. Şi din nou: fiinţe încoifate bat toba protestului şi ridică poduri ori cetăţi: spre gloria vieţii, desigur, şi spre a oferi o imagine palidă mereu în degradare a Celei care aşteaptă cum ar zîmbi. Amintindu ne de infinita tristeţe pe care o trăia Camus la lectura cărţilor voit optimiste, am spune că poemul eminescian trezeşte o infinită lumină. O persoană care la fragedă vîrstă de 22 de ani trăia adevărurile individuale (nu particulare) şi deci universale cu totală responsabilitate arată o inimă după chipul căreia se poate face o lume. Nu îndrăznim să pronunţăm cu toată gura — ca în cazul lui Baudelaire — că Eminescu e „poetul morţii". Este însă uşor de observat în acest poem ca şi-n multe altele că suprema voluptate şi suprema căutare rămîne „moartea cu-aripi negre şi chipul ei frumos". „Psalmistul" lui Arghezi ne-a reamintit „Memento mori", umilinţa creştinului şi superbia păgînă. „Psalmistul" e scris de Arghezi la o vîrstă de patriarh „Memento mori" e opera unui copil aproape şi credem că indiferent dacă e sau nu e moda aceste poeme vor călăuzi poeţii de azi, la realizări monumentale. Trăind în obsesia stilului (justificată de perioada mai veche a poeziei neidentificabile) poezia română a acestei ore are de învăţat mai puţin din tehnica poetică a tutelarilor cît deprinderea sunetelor fundamentale.

Este categoric aproape de impostură insul care ar vrea azi să ni-l explice pe Eminescu fără un scop precis. Căci nu am avut un legiuitor pe măsura-i şi nici un filozof şi la fel nici un sfînt.

„Memento mori" e un poem zguduitor şi pentru că se citeşte în aceeaşi carte ce şi începe alt poem cu versul „Ce-ţi doresc eu ţie dulce Românie".

Şi citite aceste două poeme de mai multe ori înţelegi că cel cu strofe nenumărate e făcut pentru a ne întări ca şi primul.

Cezar IVĂNESCU

CRISTINA TACOI

Mă prefăceam că plîng purtînd masca Soniei

Nu credeam să învăț a nu te mai vedea.
Din această stare nu pot scăpa. Nu mi-e
frică decît de
mine. E dimineață și cum voi începe ?

M-am prefăcut că plîng și n-am putut să
plîng. Am plîns
și n-am putut să mă prefac. Cum să rămîn
pînă la sfîrșit ?

Azi am descoperit cea mai frumoasă
mîngîiere — era a
propriului meu păr lung atingîndu-mă.

Turnir

Va trece mîine iar un pelerin
și va privi turnirul,
pe o elipsă tristă
cu păsările va trece.
Bănuiala celor din jur
se schimbă în cenușă roșie —
căci nimeni nu mai ține minte
dacă ultima oară
au împrumutat torța lui
sau poate era inima zilei.

În cingători de abur va trece,
și oricum licărul pietrelor
sub cenușa roșie nu va îngheța.
Pînă la cealaltă întoarcere
în furca cerului sfială te clatină.

De Anctarctida

Cît de liniștită Cayetana
alergi înspre această năruire
și schimbător este cerul tău
de sunete, de nisip roșu,
un templu cu multe
prea multe împăcări...
De te va săruta într-o dimineață
cu două inimi, una de primejdie —
iar între ele pletele. și ață
pe țărm cînd marea loveste
cu păsări tot mai aproape

Aplecîndu-te, aplecîndu-te
lîngă alt erai
ai hotărît să uiți. el
umblă încă și nu va fi
de te va săruta. nici o mai
tandră navă cînd marea
pleacă tot mai aproape
de un îngheț
de porfiră, și... Cayetana...

Oricum, după aceea tot un fel de alergare

Cînd ai trăit pe nisip acordîndu-te cu zorii,
risipitor
în așteptare, înghițit de o înaltă mare
vegetală, unde e
răbdarea de care să te sprijini ?
Odihna întunericului niciodată pe cîntarul
meu sărac,
siluete gesticulează pe scara înclinată cu o
vehemență
senină.
Ceea ce îți ascund este recolta abisului.

Hesperara

Tu nu ești Hesperara...
Părăsit înainte și prea tîrziu
pe valea de siliciu,
apă cu genunchii îndoiți
necontenit abruptă
lîngă sete și frunze ;
eu am să număr
în astă anticameră cu fringhii,
cu ciuperci, — cozile de vulpi
roșcate alergînd după sănii
la subțioara ninsorilor.

Am venit, voi striga — Hesperara...
O vreme între noi născocită
și alta
în lacrima broaștelor testoase,
urcă dinspre grota reginei Maud
să mi se dea deopotrivă
și pe din două
cu glasul pomului și fără voie.

NICOLAE VOICU

Perina

Corneliei S.

A. Noaptea în care perina mă purta în Castel.
Perina mea zbatîndu-se, ca un abis bun, ca un abis bun.
Vezi, trupul e netiința rea, ca neanturi triste murind în jos, în îngîndurare : creația nu există...
Ochii atingerilor..., iubito.

Z. Trupul meu. uite, trupurile nu ne privesc : nici o creație ; nici o poruncă ; nici o lumină : nimic nu ne interesează. Trupul nu ne interesează. Numai perina și c e v a mușcat de atingerile pernii...
Doar netiința bună...

A. Și cînd ne privim, și cînd ne privim : o simțire între urmele sufletelor...
Ce e mai viu ?
Ochii atingerilor...

Z. Împrumutăm ochii atingerilor. Privim steaua și privim apoi cu ochii atingerii stelei. Privim dragostea și privim apoi cu ochii atingerii dragostei. Atingînd-o cu privirea ta, lumea ar putea să fie.
Atingerea vede. Atît.

A. De cum ne-am născut și am atins lucrurile cu privirea. noi am murit. A rămas doar Perina, mușcată și mușcînd, punîndu-și întrebări... Perina e tot ce se vede mai frumos în toată Increația... E singura viață. Singura atingere :
Viața e o atingere, e netiința bună...

Z. Un cer înalt și veșnic ne pune sub cap o perină, dovedindu-ne singurătatea. Ceea ce se vede este o perină zbătîndu-se.
În toată Increația, ceea ce se vede este atingerea.
Între noi care am murit și privire este o perină. Întindem brațele către altul pentru a ne salva. Așa cum punem întrebări... Este adevărat ceea ce ne salvează de la moarte.
Sau neadevărată este doar clipa morții ?!
Ochii atingerilor...

A. Nemuritoare este doar perina...

Iarba și femeia

Iarba a încolțit de sub pămînt unde se găsește, probabil, trupul unei Femei. Poate sub pămînt se găsește o femeie, vis de carne care cîntă și tînjește. din trupul căreia răsar toate ierburile lumii, toate luminile, toate copilăriile, toate întunecimile, toate surîsurile, contopindu-se într-o rază ca iubirea...
În trupul Razei, nădejdea care cîntă, în trupul razei așteptarea care plînge.

Fericire

...Aceasta deci : numai moartea celui ce a iubit poate spune cît de adîncă a fost apa iubirii.
Aceasta deci : moartea este lumina în care s-a privit iubirea

fugă

de D. ȚEPENEAG

Cînd a ajuns pe peron, trenul plecase. A alergat pînă acolo cu pardesiul descheiat, pulpanele fluturînd, a strigat, a țipat, dar mîna aceea uriașă, vinoasă, roșiatică, a grăbit mișcarea și trenul a dispărut dincolo de peroane, în noapte.

Sau poate încă nu venise, poate avea întîrziere, se întîmplă de multe ori, deși la telefon mi se spusese că sosește la ora exactă, femeia de la Informații avea o voce plăcută, ușor voalată, semăna cu vocea Mariei. Și-am alergat într-un suflet, am luat mai întîi un autobuz care mergea însă în altă direcție, m-am dat jos, m-am urcat în alt autobuz, ăsta era bun, și mă tot uitam la ceas, nerăbdător, nu vroiam să întîrzii ; m-am așezat lîngă șofer și-i șopteam într-una să se grăbească Pînă s-a enervat. Nu mă mai bate la cap, domnule, n-am voie, înțeleg am răspuns, dar n-aș vrea să pierd trenul, bagajele le-am trimis înainte cu mașina unui prieten. Șoferul zîmbea batjocoritor. Înțelegi ? mai aveam nițică treabă. Nu-mi vedea fața, a trebuit doar din inflexiunile vocii să-i sugerez că trecusem pe la Magda, el n-o cunoștea pe Magda, și a început să rîdă și pe urmă iar s-a enervat : cineva se urcase prin față și nu făcea parte din nici una din categoriile privilegiate. De unde știi ? l-am întrebat eu ca să fac pe deșteptul, să despic firul în patru, adică să-l fac să priceapă că în privința gravidelor nu poți fi nici odată sigur, unele reușesc să-și ascundă sarcina pînă într-a șasea, poate chiar a șaptea lună, și aveam perfectă dreptate, dar el s-a întors spre mine și s-a încruntat, și pe urmă chiar a țipat — persoana care se urcase prin față era un băiat înalt și blond cu o figură mirată, buimacă aproape. Nu era o gravidă, desigur, dar eu nu puteam să văd din pricina aglomerației, că d'aia s-a suit și băiatul prin față, nu de plăcere. De ce mă bați la cap ? Iartă-mă, dar nu vreau să mă gîndesc că s-ar putea să pierd trenul, înțelegi ? Și atunci mai bine vorbesc. Alături, o femeie zîmbind, și asta îmi dădu curaj, am continuat : e adevărat că are puțină întîrziere, vreo zece minute, dar nu vreau să risc nimic, ea e foarte supărată și trebuie să mă vadă, acolo, pe peron, așteptînd cu buchetul în mînă, îi plac foarte mult florile. Și mie îmi plac, spuse doamna de alături și zîmbi către șofer care stătea cu spatele, pentru că trebuia să conducă mașina. Pe urmă avu loc accidentul și șoferul muri, adică nu știu precis, m-am trezit pe trotuar cu doamna aceea blondă și zîmbitoare în brațele mele, și sînt sigur că mă simpatiza, dar atunci era leșinată, poate că murise și ea, oricum eu mi-am revenit imediat și nu îndrăzneam să mă mișc ca să nu-i fac vreun rău, o țineam strîns în brațe ca pe o iubită, mirosea frumos iar trupul îi era cald — nu te răcești atît de repede — îi simțeam pîntecul lipit de mine, și coapsele ; am pus brațul drept sub tîmpla ei și mi-am apropiat obrazul de obrazul ei roz și parfumat, sus pe cer luneca un pește lucios ca o sabie. Pe neașteptate, o mînă brutală mă înșfăcă de umăr și începu să mă zgîlțîie : n-am nimic, ea. mi se pare că ea a murit. O mustață pleoștită, pe oală, cum se mai zice, atîrna deasupra mea. De ce atîta brutalitate, măcar morții să-i respectăm cadavrele Dumneata ești mort? m-a întrebat mustața. Aproape ! Și m-am sculat și am plecat, ba chiar am rupt-o la fugă, ciocnindu-mă de trecătorii care se opreau și mă înjurau. Nu știu dacă șoferul murise, deși în astfel de accidente rar se întîmplă să scape, îi intră volanul în burtă și-l turtește, îi rupe șira spinării sau coșul pieptului, vai de capul lui !

Am sărit într-un taxi, așa cum ar fi trebuit s-o fac de la început Maria, săraca, îmi spusese : de ce s-o faci pe Magda să te aștepte, știi că e nervoasă, și vezi, ai grijă, cumpără flori și ia taxiul, haide, grăbește-te! Lasă, nu-i nimic, nu te gîndi acum la mine. Zîmbea puțin cam forțat. Am coborît grăbit scările, sărind cîte două, cîte trei trepte deodată, liftul era stricat sau poate am uitat să-l iau, e un amănunt fără prea mare importanță, în definitiv nu toate blocurile au lift, sau Maria putea foarte bine să locuiască undeva la marginea orașului, într-o căsuță veche cu grădină și cișmea în curte, să fie vară și înainte de a pleca să fi stat amîndoi la măsuța dintre răsadurile de flori, măsuța aceea cu umbrelă colorată și fluturii să zboare în jurul nostru, valurile să clipocească cova mai încolo, mîngîind plaja, eu să-i spun că o iubesc, și Maria, înconjurată de fluturi, să se uite la mine și să zîmbească.. Femeia aceea din autobuz, care i-a tras o palmă șoferului pentru că a încercat s-o mîngîie, la fel zîmbea. Și de ce a stat atît de aproape de el ? m-a întrebat Magda. Cine ? Ea, blonda de care spui. Putea să se depărteze. Înseamnă că..

M-am dus la fereastră, am deschis-o și am respirat adînc. Nu știu, am răspuns, rămînînd cu spatele, avea un zîmbet ca al tău, un zîmbet mai mult al ochilor, gura îi rămînea aproape imobilă. Șoferul gonea ca nebunul și străzile erau foarte aglomerate. Într-o zi o s-o păţească! Ea zîmbi, numai cu ochii.

Du-te, să nu întîrzii ! M-am sculat din pat, m-am îmbrăcat și am coborît treptele cîte două, cîte trei, pentru că nu mai aveam răbdare să iau liftul, și la drept vorbind, nici n-avea rost pentru un singur etaj, ar fi fost caraghios. Să iei un taxi, mi-a spus Magda, și vezi nu uita florile ! Și mie îmi plac florile, spuse doamna de alături, și zîmbi, nu către mine cum ar fi fost firesc, ci către șofer care, bineînțeles, stătea întors cu spatele la ea, străzile erau foarte aglomerate, iar el trebuia să fie atent, n-ai avut nici un accident pînă acum? Se uită la mine mai puțin de o secundă, disprețuitor, și blonda de alături zîmbi mai tare, era un zîmbet aproape silit, încerca să-i prindă privirea, dar el își întoarse repede capul și tot atît de repede răsuci volanul, luă un viraj brusc, călătorii își pierdură echilibrul, doamna de lîngă mine își sprijini trupul în brațele mele desfăcute la țanc și apoi închise repede la loc într-o îmbrățișare care, prelungindu-se — și doar șoferul evitase accidentul! — declanșase în mintea femeii cine știe ce bănuială, sau poate nu mă plăcea, îi era nesuferită mutra mea, dar chiar așa fiind nu trebuia să înceapă să țipe, să se smucească, iar cînd scăpă din brațele mele, fără nici un avertisment, măcar prin mimică, să-mi tragă o palmă. Călătorii începură să vocifereze, eu le explicam că pierd trenul cu care trebuia să mă duc la un congres important, un congres de biologie, dar pînă la urmă tot a trebuit să cobor. Șoferul era probabil satisfăcut, se descotorosise de mine.

Alergam ca un bezmetic, mă ciocnii de o femeie destul de corpolentă, și izbitura mă dezechilibră, măgarule! adică eu, ridicai din umeri, o lăsai acolo cu milanie pe șolduri, țipînd, și-mi continuai goana, fără să-mi treacă prin cap că puteam lua un taxi. Ce-i drept, nu era nici unul prin apropiere și nici autobuze nu treceau, sigur, strada era blocată din pricina accidentului, era ceva nemaipomenit, unul din autobuze se răsturnase pe o rînă, șoferul murise — nu stăpîn în asemenea ocazii ! — și-mi părea rău de șofer, deși fusese obraznic cu mine, iar incidentul acela cu femeia blondă care începuse să țipe că șoferul o pipăie, chiar așa a zis, era foarte vulgară, se vedea și după înfățișare, după buzele vopsite violent, rosul depășind cu mult conturul buzelor — își închipuia desigur că are buze prea subțiri — și era cam urîtă, săracă, și grasă, foarte grasă, un trup de o femeie de treizeci de ani, ce dracu să pipăi la ea ! Într-o sacoșă avea spanac și un pește învelit într-un ziar. Eu n-am văzut nimic, am spus și șoferul cu urechile înroșite, ceea ce mi-a făcut cam suspect, recunosc, destul de suspect, mărise viteza și era o aglomerație îngrozitoare, străzile sînt prea înguste pentru hărăbaiele astea de mașini. Dar era un șofer bun, de asta sînt sigur! știa meserie. Iar ea era grasă, mult prea grasă chiar și pentru un șofer, și șoferilor, slavă domnului! le plac femeile grase. Și n-avea nici o formă. Zîmbea, ce-i drept, frumos și cald, numai cu ochii. Avea ochi foarte frumoși, dar oricum șoferul lor nu putea să-i vadă, stătea cu spatele, o zărise în treacăt, nu mai mult de cîteva secunde, atunci cînd a întors capul să vorbească cu mine. Cam în zeflemea, e adevărat, dar eu știu să trec peste anumite lucruri, sînt un om sociabil, o fire veselă și deloc ranchiunoasă. Doar atunci la mare, cu chelnerul acela mi-am ieșit din fire și l-am pocnit. Era obsedat sexual sau vroia să mă provoace ? Maria nu avea nici o vină. Nu avea nici o vină ? Nu avea, poate doar așa, ca orice femeie, din orgoliu...

Așadar, șoferul stătea cu spatele, cum e și firesc, trebuia să conducă ditamai autobuzul, iar ea se tot lipea de scaunul lui, împinsă de mine, care la rîndul meu eram împins, înghesuit, de cei din spate, era groaznic. L-am rugat pe șofer să dea bice. Dă bice, i-am spus, și m-am aplecat peste umărul ei ca să fiu auzit. Șoferul s-a enervat: de ce nu iei, domnule, taxi, ia taxi dacă te grăbești, iar eu am tăcut chitic și la prima stație m-am dat jos, împins, îmbrîncit, cîțiva huiduiau, și-am luat-o la goană pe lîngă mașină. Blonda mă încuraja, șoferul se înroșise de necaz că nu mă poate întrece. Îmi scosesem haina, pantalonii, rămăsesem numai în chiloți și în tricoul negru pe care Maria brodase cu fir de aur cuvîntul AMOR. Autobuzul, firește, nu mai oprea în stații, vroia cu orice preț să mă întreacă și nu reușea: alergam destul de relaxat, aveam un fuleu foarte elegant, blonda părea fermecată de picioarele mele lungi și mușchiuloase, îmi făcea semne cu mîna, apoi a scos o batistă și a început s-o fluture, sau agita peștele pe care îl avea în sacoșă, cred că era știuca. Lumea din autobuz se împărțise în două tabere: unii țineau cu mine și țipau ca din gură de șarpe scoțîndu-și capetele pe fereastră, ceilalți îl încurajau pe șofer, care turbase, nu mai ținea seama de regulile de circulație, trecea peste stopuri, ce să-i fac ? ne pe o stradă laterală se ivi un autobuz verde închis.

Cine era vinovat ? Poate că eu eram vinovat, poate că trebuia să mă fac că nu observ mîna chelnerului mîngîind spatele Mariei. Sigur, trebuia să mă stăpînesc, lucrurile tot nu puteau merge mai departe. Și Maria nu s-ar fi supărat și n-ar fi plecat. Ca și acum, de ce trebuia să fac pe puritanul, dacă femeii îi plăcea să se lase mîngîiată de șoferul care, din cînd în cînd, își întorcea să apuce măciulia schimbătorului de viteze, își încleștă palma lui mare pe glezna ei, și apoi mai sus, mă rog era treaba lor. Numai pentru că aveam zîmbetul Magdei eu era deajuns. Își rujase atît de vulgar buzele, i-am spus mi se pare că v-am mai văzut într-un film. Am spus-o în glumă, și ea a început netam-nesam să țipe. Călătorii erau împotriva mea, se vedea cît de colo, pe ea o credeau, nici n-avea rost să apăr. Numai șoferul știa adevărul. Cel care conduce știe totdeauna adevărul. Chiar așa? Da, pentru că în primul rînd știe unde vrea să ajungă, cunoaște cel mai bine stațiile, opririle obligatorii, cele facultative. El e căpitanul vaporului. Și dacă e prost, dacă nu se pricepe ? Nu contează, tot el e. Și atunci de ce să mă simt vinovat ? Alergam și eu ca oricare altul în locul meu, mă grăbeam. Mă grăbeam spre gară să nu pierd trenul. Aveam deci și eu o ținută, chiar dacă era o ținută individuală.

Magda mă asculta foarte gravă înconjurată de fluturi. Și pe urmă ? și zîmbi ca și cealaltă. De fapt, toate femeile seamănă între ele. N-am știut niciodată să le deosebesc precis decît după nume. Dar cîte nume sînt pe lumea asta ? Mai puține decît numărul femeilor. Și cele care au murit, și cele care se vor naște...

Ascultam valurile și fumam. Era liniște.

Și pe urmă nimic, lumea ne-a despărțit, nici nu apucasem să-l lovesc cum trebuie, n-am spart decît o sticlă în capul lui. O sticlă de bere. Cei de la Miliție m-au întrebat cu ce mă ocup. Sînt anarhist, am glumit eu. Vreau desființarea statului. Pun bombe pe la instituțiile publice, incendiez ministere. Ieri am aruncat în aer Palatul Telefoanelor. Am ajuns la concluzia că distrugînd mijloacele de comunicație am mult mai multe șanse să fac să înceteze birocrația. Cînd pleci de aici, distrug oficiul postal. Pe urmă mă odihnesc puțin. Dumneavoastră credeți că e neapărată nevoie de stat? Glumeați, nu-i așa ? Așa au crezut și ei, și mi-au dat drumul. În orice caz o glumă proastă, spuse Magda dînd la o parte un fluture cap-de-mort, ca să mă poată vedea mai bine. O glumă foarte proastă ! Și s-a încins o discuție cum de mult nu se mai încinsese. Fluturii începură să plece. Se duc la Maria, mi-am spus eu la gînd. Iar Magda îmi explica despre nerestituirea statului, găsea citate, ce mai, eram zdrobit. Am să întîrzii, trenul n-are nici un minut întîrziere, n-am cumpărat florile. M-am dus la fereastră și am deschis-o. Am respirat cît am putut de adînc. Magda nu mai vorbea, se uita lung la mine, parcă mă studia. Du-te, să nu întîrzii, și nu uita de flori ! Liftul era stricat și am fost silit să cobor zece etaje pe scară, să nu întîrzii, și florile, de unde să cumpăr flori ? Am renunțat la flori, și m-am suit în primul autobuz : era aproape gol. Doar un cătrin care moțăia pe un scaun. Ținea în brațe un crap, îl ținea strîns la piept ca pe un prunc. În mașină, mirosea puternic a pește, mi-era greață. Mă așezai totuși în capătul celălalt al mașinii. Mi-era și puțin somn. Peștele se dădu jos din brațele bătrînului, avea două pietroase sub aripioare de solzi, și veni spre mine. Casiera zîmbea : era o femeie între două vîrste, bună, fără prejudecăți. Cît ani ai ? l-am întrebat pe pește, pițigăindu-mi vocea, nu știu de ce, probabil nu se părea că așa era mai bine, că mă înțelege mai ușor. N-a răspuns nimic, a dat scurt din coadă și mi-a sărit în brațe. Bătrînul pe semne că dormea de-adrelea, nu și-a dat seama că peștele o părăsește, rămăsese cu brațele îndoite pe jumătate, încremenit, doar pieptul îl săltă ușor, iar capul și-l lăsase într-o parte, sforăia subțirel. Prinsei să mîngîi peștele care se cuibărise la pieptul meu și, deodată, mă simții fericit. Stăteam pe scaunul acela din autobuz și mergeam într-o direcție oarecare... Era bine ! Peștele avea de fapt dimensiunile unei bombe cu întîrziere, i-am spus asta taxatoarei și ea a zîmbit, politicoasă, și a scos din sîn un pește mic, de mărimea unui glonte de carabină, verzui și nițel ruginit. Mi l-a arătat și iute l-a băgat înapoi în sîn. În brațele mele, peștele adormise : dormea cuminte cu solzii lui albaștri și mici ca niște unghii de copil.

Și la un moment dat mi-am dat seama că am să întîrzii. M-am sculat de pe scaun, am așezat cu grijă peștele în brațele moșneagului, taxatoarea adormise și ea, și i-am spus șoferului că mă grăbesc, că trebuie să cobor, să iau alt autobuz. Greșisem direcția : eu vroiam să merg spre Magda nu spre Maria, de la Maria plecasem, ea era bună ca o mamă, de multe ori, seara, mă legăna, îmi dădea lapte, era o femeie tare cumsecade, dar nu poți sta cu mama toată viața, o dată și o dată tot trebuie să pleci, să-ți iei, cum s-ar zice zborul. Nu-i așa? Șoferul încuviință din cap și opri mașina. Coborîi și începui să alerg spre un alt autobuz. Iar n-am avut timp să cumpăr flori, poate găsesc la gară.

VICTOR RUSU CIOBANUL
„FEMEIE ÎMBROBODITĂ"

Autobuzul era ticsit, oamenii nervoși, poate că aveau și de ce, erau puși pe harță. Un vacarm îngrozitor! M-am strecurat pînă în față, lîngă șofer și, cît se poate de politicos, l-am rugat să se grăbească: pierd trenul, știi am un ordin de chemare... Și-așa am întîrziat... S-a întors spre mine, complice, și n-a spus nimic. N-are rost să mai oprești în stații, autobuzul e supraîncărcat. Asta probabil l-a enervat. Cine conduce mașina, eu sau dumneata ? Lasă-mă odată în pace ! Începu să zbiere. Vrei să ne răsturnăm, asta vrei ? Vrea să ne răsturnăm, se amestecă și un bărbat fălcos și bine îmbrăcat, e un derbedeu, un element periculos. Am tăcut ca un pește, ce era să fac ? Apoi am simțit că cineva îmi mîngîie mîna, o mînă moale, grăsuță se așezase peste mîna mea, în omoplați — căldura unor sîni. Asta mi-a dat curaj. Pierd trenul, am spus aproape strigînd, nu vă dați seama ! Am pierdut atîta timp pînă acum, am pierdut atîtea trenuri, trebuie să ajung la gară trebuie să cumpăr flori, ei îi plac atît de mult florile. Și mie îmi plac florile ! auzii un glas în spate și sînii se lipiră și mai tare de spinarea mea. Nu stați de vorbă cu șoferul, strigă cineva. Șoferul ar trebui să fie surdomut. Liniște ! Liniște ! Din cauza vorbăriei... Femeia din spate avea un glas plăcut și melodios ca al telefonistei de la gară, ca al Magdei, ca al Mariei. Mă grăbesc, doamnă, iubita mea a născut un pește de patru kilograme opt sute, e acum la bunicul în brațe și moșneagul e atît de fericit, atît de fericit... E crap ? Da, doamnă, e crap, ca să vă spun drept, eu aș fi vrut un șalău ; dar ce să-i faci, nu depinde de noi, oamenii de rînd : asta se decide mai sus. Cucoana îmi strînse mîna. Zîmbea numai cu ochii, galeș, cunoșteam zîmbetul ăsta ; mă întorsesem cu fața spre ea, așa că o îmbrățișai. Și eu sînt gravidă, spuse ea și lăsă ochii în jos, rușinîndu-se parcă. Eu aș vrea un morun. Și tatăl ? Nu mi-a răspuns. Ar trebui să stați pe scaun. Zîmbi trist uitîndu-se de-alungul străzilor.

La fel a fost și cu Maria. La început a plîns, pe urmă mi-a mărturisit totul. Eram pe malul lacului, ei îi plăcea foarte mult să înoate : se ducea pînă la mijlocul lacului, sau sub niște sălcii unde apa e adîncă și destul de rece, iar eu stăteam pe mal și citeam. La fel a lăsat și ea ochii în jos. Sînteți un om fericit, acum, dacă aveți un fiu... Da, patru kilograme opt sute, am repetat eu. E primul ? Da, adică nu, dar celălalt a murit, de mult... Era tot ?... Nu, era un păun. Era atît de frumos, avea un cioc mic, auriu și o egretă cu cîteva fire roșcate, vai cît era de plăpînd ! Mi se părea mie sau într-adevăr pîntecul doamnei creștea, se umfla ? Încercai să-mi sug burta ca să-i fac loc și pînă la urmă am fost silit să mă desfac din îmbrățișarea ei — n-a fos deloc ușor — se încleștase de mine, și atunci am înțeles. I-am strigat șoferului să oprească. La o parte ! Dați-vă la o parte ! Lumea se dădea uluită în lături, bărbatul cel fălcos i-a strigat și el șoferului să oprească și autobuzul s-a oprit, iar pîntecul femeii s-a despicat cu un șuier care curînd se prefăcu într-o muzică stranie și foarte frumoasă — undeva în autobuz se aprinse o lumină albăstruie — și veniră pe lume mai întîi un morun, apoi doi iepuri albi de angora și un trandafir. Fălcosul începu să aplaude și să strige bravo ! bravo ! și lumea se luă după el, lumina aceea albăstruie se stinse, iar bucuria celor din jur răsuna vulgar. Mă gîndeam că numai printr-o minune mai puteam prinde trenul, și eu nu cred în minuni. Maria zîmbea fericită stringîndu-și odraslele la piept : morunul guița subțirel, iar trandafirul i se mîngîia de obraz. Ai să întîrzii, spuse ea, ai să pierzi trenul. Sării din pat și începui să mă îmbrac. Să nu uiți de flori ! și vezi că liftul e stricat. Două etaje nu contează, și mă repezii pe scară sărind cîte două, cîte trei trepte deodată. Afară era o lumină orbitoare, de reflector. Se filma. Abia am reușit să mă strecor prin mulțime. Trebuia să găsesc un taxi, să nu întîrzii, să nu întîrzii !

Pînă la urmă tot autobuzul l-am luat. L-am rugat pe șofer să se grăbească. Nici nu mi-a răspuns. E surdomut, mă informă o femeie care se afla lîngă mine, degeaba insiști că nu te aude. Atunci eu sînt nevoit să cobor și să caut un taxi, sînt foarte grăbit. Și am coborît. O luai la goană în aceeași direcție cu autobuzul, dar după cîteva sute de metri am fost silit să mă opresc din cauza unui grup de oameni care bloca trotuarul. Ce s-a întîmplat ? Un pește, s-a rătăcit. Nu e pește, e un copil în formă de pește. Nu e un copil, e un pitic. E un monstru. Apar din ce în ce mai mulți monștri, e inspăimîntător ! Uite-l cum plînge, săracul !, și ce piciorușe plăpînde are ! Am plecat mai departe, ce mă interesează pe mine toate prostiile astea. Ar trebui interzise asemenea formări de grupuri, mai ales pe străzi, pe trotuare. Zău ? Peste drum era o maternitate. Am luat-o din nou la goană, speram că n-am să întîrzii, dar trebuia neapărat să găsesc un taxi care să mă ducă la gară. Mai aveam o scăpare : trenul să aibă întîrziere. Poate ar fi fost mai bine să fi dat un telefon ; mă temeam însă că pierd timpul : fiecare minut conta, fiecare secundă.

Pînă la urmă am găsit un taxi mic, violet, cu o floare de crin la motor. Avea și două aripi pentru clienții grăbiți care se duc la gară să-și aștepte iubita. În două clipe am ajuns, șoferul mi-a refuzat banii, avea un singur ochi în frunte, foarte vesel. M-am simțit jignit. O iubești ? Nu ! El s-a întristat și atunci i-am spus

OVIDIU HOTINCEANU

Îngăduie-mi

Genarului

Cîte obiecte în urmă
Și dacă tot îți mai trebuiesc
Întîiul meu domn Ovidiu
Îngăduie-mi pre mine să mă cheltuiesc

Atîtea lucruri rămase
În dulcele lor dulce răspăr
Au nu toate purtau în tinerețe
Roșul acela șiroindu-le-n păr ?

Atîtea păsări săpate în aer
Care refuză să treacă orizontul
Cum întîiul nostru poet refuză
Să părăsească de bună voie Pontul...

Se luminează. O parte de lume
Îmi poartă noroc. Eu îndrăznesc
Să mă bucur. Dar, înalte, îngăduie-mi
Pre mine cu totul să mă cheltuiesc ..

Nicăieri, ca-n dragoste

Tu, lupoaica mea
E un blestem în steaua care tringe
Veșnicia lumii noastre dulci
Ape trec prin noi în spume
Fiare îți îngădui
La picioare, leneș să le culci

Tu stioaso, cruda mea
Fosnesc în sînge trenuri
Fulgerate-n noapte fără călători
Fără trup, cu doar ferestre luminate
Poala cerului incendiind în zori
Mînzo, tu neștiutoare
Ninge toamna lumii peste noi perechi de stele

Tu, lupoaico
Nicăieri ca-n dragoste
Nu-s ierni mai grele

Prea tîrziu

Prea tîrziu mărită doamnă
Pîlpîind dalb în icoane
Îmi va tăinui o toamnă
Ale mele dulce rane

Prea tîrziu o uriașă
Șoaptă mă va însera
Într-o liniște aleasă
Lupi mă vor adulmeca

Mai aud și-acum mătasea
Sfîrîind jos pe podele
Ochiul meu și-acum ascunde
O cărare pîn-la stele

Prea tîrziu un sol de pace
Se va prăbuși șoptindu-mi :
„Ai învins". Eu voi fi doamnă
Cel învins. De mine însumi.

Cu rane dulci

Voi fi trezit de tine
După numai cîteva ore de somn
Din palme voi bea lumine
Cu rane dulci voi fi uns domn

Voi fi condus prin viață
Ca o fiară de mirosul ei, prin vis
N-am să cunosc anotimpurile
Decît orbind sub două flori de cais

Voi fi condus prin moarte
Tandru, povestindu-mi-se ceva
Nici nu voi ști cînd de tine
Trupule, mă voi lepăda

Și tîrziu poate cînd nimic
Nu va mai fi de făcut
Mă voi întoarce brusc spunîndu-ți :
— Ajunge. Mulțumesc. M-am născut !

Năvală în auzul tandru

Și dulce cer să rabd
Întru puterea mîinilor
Smintite-n truda lor
E o năvală în auzul tandru
Din care sunetele își rup trup
Și curg aromitor
O să ne batem totuși
Ai cald azur în pleoapă
Ai umbra ca a unei
Nerușinate zee ce dezbracă
Leneș ciorapul
Știu
O să intrăm în noaptea de lumină
Din care unul numai
Poate ieși
Împleticit și viu
E o năvală-n bucuria mea
De pești întorși
Cu sarea mării-n solzi
Murindu-mi la picioare
Semn va fi ceasu-acesta
Și înotind eu însumi
Cu sîngele
Voi umple roșie încă o mare

O, tu prihană

Nu cred că mare lucru ascundea
Petala visului de-atunci erai
Pe cerul gurii vorba „încotro"
Amară se făcu. O, tu prihană, o !

Și cum stam noi ca rudele
Sub toate lacrimile, udele
Roș se ivi departele ca flama
Și în auzul meu, cintecul, teama

Tot una se făcu. Așa că nu-i
Plînge de milă geamănului
Meu. El făcu schimb cu mine
În temnița auzului

Și se pierdu apoi în lume
Pe șale șiroind lumine.

CONSTANTIN ȘTEFURIUC

Scherzo

Lui Geo Bogza

Trece luna oeste sură
Rupînd trandafiri în gură.
Printr-o pasăre de vînt
Curge cerul pe pămînt.
Zboară fetele prin somn
Sîngele ajunge domn
Și fîntîna-n miezul nopții
Face dragoste cu hoții.

Ștefuriuc
Copil de cuc
Născut sub umbrar de nuc
Mă ard sînii unei ape
Cînd ies cîini să se adape

. . . . . .

Lîngă fluiere de lună.
Cîntă pupăza în pod
Și mă crede voievod.

Rîzînd și plîngînd, pasărea

În mine locuiește o pasăre
Vine și pleacă această pasăre
Îmi înoate și-mi descuie sîngele
Cu ceva văzut, cu ceva nevăzut...

În fiecare lucru există două lucruri
Unul pentru mîzga-zi, celelalt pentru apus
Rîzînd și plîngînd, pasărea
Mă poartă prin cerul de jos, prin cerul de sus

Începe drama salvării
Ploile se tac nori, păsările intră în mine.
Cineva mi-a împușcat sufletul
Voi știți, desigur, cu ce a tras
Și cine.

Vine sîngele

Mi-e trupul incomod
Ca un fus bătut
Trebuie să-mi las carnea aici
Să-nvăț să merg numai în oase subțiri
Ca la fire de grîu
Da, trebuie încă de-acum să-nvăț să merg numai în oase
Pînă voi da de sabia unui rău.
Cineva dintre noi doi va trebui să moară
Lăsați să crească iarba pe rănile mele de pămînt
Eu sînt acoperișul apei, eu am pustiit insula
Hotărîți, prietenii mei, cine e dăvaol și cine e știut.
Umblu prin orașul trupului meu
Pentru ultima oară caut numele străzilor
Urc-o pe Dumnezeu : păsește descult
Și-i zice cocoșului : „Fiul meu, fiul meu..."

Vînătorile regale ale soarelui

Vînătorile regale ale soarelui
Soarele, ca un leu blînd,
Linge urmele stelelor,
Noaptea s-a îmbătat ca o femeie usoară
Dimineața poarta ochelari fumurii
Dormim pe pielea acestei mări albastre
Oasele bat din aripi
Serpii beau sîngele
Pustiile stau culcate pe pieptul insulei
Și noi — atît de tineri — aproape copii.
Strigă-mi numele, femeie !
Și cerul va fi al tău

Eu sînt împăratul Constantin
Prim-vicepreședinte al Soarelui
Și aghiotantul lui Dumnezeu
Vînător pe acest pămînt
Care se învîrte tot mai încet
Și care-i deosebit de frumos
Și-i ca o stranie literă de alfabet.

Băiatul chitară

Te-a blestemat dumnezeu, băiatule
Acum umbli prin lume chitară
Trebuie să te atingă luna
Să poți ți iarăși băiat
Sîngele trebuie atins de o femeie
Și pînă la apus să moară.
Ești ca o bucată de pămînt
Pe care își pun genunchii apele
Să treacă osul lunii
Ești o pastilă prea tantezistă
Cu care se sinucid nebunii.
Nimeni nu știe unde se găsește inima
Soarele e bolnav de moarte
Nu mai există sufletu
Și n-are cine să ducă lumea mai departe.

Lumină din lumină

Lumină din lumină — femeia
Dumnezeu adevărat din dumnezeu adevărat — bărbatul
Răstignit pe trupul femeii.
Curge sîngele tînăr din fructul oprit
Doamne, dă-mi un cuțit
Viața mea să se sfîrșească cu un cîntec
Iubesc acest măr desăvîrșit,
Căruia îi spunem inimă
Și pian și tîrfă,
Roată a norocului — copacii
Cer haina nopții cu-mprumut
Sînt singurul prinț la parastasul zăpezii
Și-ciăturea, Pămîntul — un domn necunoscut.

că glumesc, ești un mare glumeț, un farsor, un caraghios. Pe cap avea potcap, i-am sărutat mîna, și-am rupt-o la fugă.

De fapt de aci mi s-a tras, de la biletul de peron. E groaznic să depinzi de orice fleac. Am uitat să iau bilet de peron și m-am repezit să intru. Biletul ! Aștept pe cineva care vine de departe, se întoarce. înțelegi ? e iubita mea care se întoarce... Degeaba. Controlorul era călare pe un catîr. Am încercat atunci să conving animalul. Mai am doar un minut. Am venit pînă aici cu o trăsură trasă de doi cai albi, cu panglici albastre. N-aveți nici un fel de bilet ? m-a întrebat catîrul. Nu scăpase nici el de reflexele birocratismului, dar era clar că vroia să mă ajute, un catîr foarte cumsecade ! Din păcate n-aveam nici un bilet la mine. Măcar un bilet de tramvai, spuse el clătinînd dojenitor din cap. Avea o pată albă pe frunte. Nu vă place să călătoriți cu tramvaiul ? Ba da, am o adevărată pasiune, ador duruitul tramvaiului, îmi plac taxatoarele, cleștele de taxat, șapca vatmanului. Și eu la fel, a recunoscut catîrul și a zîmbit blînd ca femeia din autobuz, numai cu ochii. Avea ochi albaștri. Vă rog, m-am milogit eu. Acum, fie, treceți ! Controlorul se uita în altă parte și fluiera. Am rupt-o la fugă. Încă de la intrare mi s-a părut că văd trenul plecînd, locomotiva neagră, lucioasă, roțile ei uriașe, roșii : cineva pune gîtul pe șină și roțile fac un salt și îl cruță, apoi rotirea lor se accelerează. Maria undeva la o fereastră cu ochii în lacrimi, cum de-a putut spera că am să vin ? Și am alergat pînă la peroane — sînt atît de multe ! — am alergat cu pulpanele pardesiului fluturînd, ba chiar am strigat, am strigat Maria, te iubesc, pe tine te iubesc, numai pe tine ; ba nu, nu puteam să strig o frază atît de lungă, atîtea cuvinte care oricum trebuiau intonate, și eu alergam, alergam ca un bezmetic, cu pardesiul descheiat, și probabil n-am strigat decît Maria sau poate Magda — ce importanță are ! — și atunci am văzut mîna aceea uriașă, vînoasă, roșiatecă, trăgînd trenul ca pe o jucărie, cu o mișcare bruscă grăbită de parcă s-ar fi temut că am să fug și am să-l ajung din urmă.

Dar el a rămas demn pe peron, cu pardesiul descheiat și cu ochii în lacrimi.

II

Stătea pe peron, nemișcat, cu brațele atîrnîndu-i grele pe lîngă trup, cu capul plecat. Își privea vîrfurile stropite de noroi ale pantofilor și se gîndea el era de vină ; avea obiceiul ăsta prostesc să caute întotdeauna un vinovat, să despice, bănuitor, firul în patru, mereu și mereu, chinuindu-se. Căuta astfel, dar nu gîndea tocmai așa, sau în orice caz nu cu vorbele astea, ci mult mai cețos : era un gînd strecurîndu-se pe sub alte gînduri, pe sub tot felul de imagini (o plajă, Maria în costum de baie, cu picioarele linse, mușcate de valurile care se gudurau în jurul gleznelor, și pe urmă se retrăgeau și rămîneau pe nisip degetele ei mici și caraghioase, și apoi italianul acela înalt și subțire dansînd cu ea, și chelnerul, scandalul din restaurant, și Magda în cămăruța ei, în grădina plină de flori, o dimineață de iarnă, undeva la munte, și atîtea altele...), căuta de fapt să se convingă că toate lucrurile astea care se petreceau în jurul său au totuși o noimă, că un gest determină un alt gest anume, care n-ar fi existat fără gestul precedent, și așa mai departe, prostii !

La peronul alăturat sosise un tren, auzi gîfîitul tot mai rar al locomotivei, apoi oftatul lung, de ușurare cu care se opri. Întoarse capul : lumea cobora grăbită, peronul era plin de oameni care vorbeau tare, strigau cocoșindu-și vorbele în aer, cam aceleași la toți, și vocile erau foarte asemănătoare, mai groase ori mai subțiri, dar toate stridente, hîrîite, pentru că era gălăgie și nu se auzeau, scoteau toate vorbele astea la fel cum respirau, și la un moment dat vorbele își pierd orice înțeles, ba mai mult, ai impresia că sînt într-o limbă necunoscută, și te uiți în jur și nu mai știi ce-i cu tine, dacă ce vezi e aievea, sau poate visezi.

Nu reuși să scape de gîndul perfid că de fapt greșise peronul și trenul Mariei sosise la celălalt peron, se răsuci pe călcîie și o porni grăbit să ajungă pe peronul vecin, nu avea răbdare, începu să fugă. Fugi pînă la capătul peronului și se opri : la intrarea pe celălalt peron era lume multă și abia izbuti să-și facă loc prin mulțime, înaintă cîțiva metri și iar se opri. N-avea nici un rost să se mai chinuie să mai încerce să se strecoare printre toate trupurile acelea grăbite. Maria nu venise, Maria **plecase**, și acum totul era zadarnic, așa că se întoarse și se lăsă tîrît de mulțime spre una din ieșiri. Apoi se răsgîndi. Să dea mai întîi un telefon Magdei, să-i ceară iertare, să-i spună că s-a certat cu Maria, că a găsit-o pe peron cu un altul : unul înalt, în fulgarin albastru și cu o pălărie cu boruri largi, trasă pe ochi (era italian ?), s-a dus spre ei, tipul ținea în lesă un păun (era dresor ?). Maria s-a prefăcut că nu-l recunoaște și s-a uitat în altă parte, eram atît de ridicol cu buchetul ăla de flori, vezi, tu m-ai îndemnat să-l cumpăr, a fost o prostie, nu trebuia să vin, aș fi putut să-mi dau seama că la un moment dat lucrurile devin ireversibile. Am trecut pe lîngă ei privind drept înainte, ținînd buchetul ca pe o luminare, am mers, așa, solemn (parcă aș fi avut și joben), am mers pînă la capătul peronului, ceferiștii se uitau ca la un nebun, zău ! unul a venit la mine și mi-a spus să mă grăbesc că trenul pleacă peste cîteva minute, n-am auzit vocea la megafon ? (Vocea !). Îl-am privit calm și i-am spus că nu mă interesează, că eu mă plimb, iar el atunci a ridicat din umeri și m-a întrebat dacă am bilet de peron, că dacă mă prinde fără bilet, plătesc amendă, eu i-am spus că știu, el s-a uitat la flori, și atunci locomotiva a fluierat de plecare, am scos jobenul, am salutat, dar numai locomotiva, și, fără să mă uit la vagoanele care o porniseră încet, cu ferestrele pline de capete, de brațe care se agitau disperate, mi-am continuat drumul cu pasul la fel de măsurat. Nu, nu sînt trist, mi-am dat seama că de fapt Maria nici n-a existat. Am încercat să-mi reamintesc trăsăturile ei și n-am reușit : o roată de locomotivă, roșie, frumoasă, niște picioare dezgolite, mai sus de genunchi, dar erau oare ale ei ? și apoi fața femeii din troleibuz, bună și grasă, care zîmbea cum zîmbești tu, numai cu ochii, era îngrozitor de rujată și mă înghiontea tot timpul cu sacoșa unde ținea un pește, și mirosea, peștele mirosea îngrozitor.

N-a găsit niciun telefon liber și atunci a intrat în restaurantul gării, s-a așezat la o masă și a cerut coniac. Îl luase cu frig, avea nevoie să bea ceva tare, și mîna îi tremura cînd duse paharul la gură, coniacul era prost și nici măcar nu era destul de tare. Își prinse fruntea în palme și rămase mult timp așa, fără să se gîndească la nimic precis, lăsînd să i se perinde tot felul de imagini prin minte, întîmplate sau nu, parcă poți fi sigur vreodată... Mai ales o imagine, mai preexact o scenă, revenea din timp în timp, și el n-avea puterea s-o alunge, oricît ar fi vrut, poate doar ridicînd capul, și asta îl obosea, căci ar fi dat cu ochii de toți oamenii aceia din jurul său, care vorbeau tare și făceau atîtea gesturi inutile (erau ca într-un autobuz) și s-ar fi văzut și pe el în oglinda de pe perete, s-ar fi văzut stînd dinaintea paharului cu băutură roșiatecă, palid la față în lumina neonului, aproape livid, și atunci precis ar fi comandat pahar după pahar și i s-ar fi făcut pînă la urmă rău. Nu, mai bine să rămînă așa, înecat în toate acele imagini disperate, așteptînd să-i treacă frigul și să poată pleca.

Era o după-amiază de toamnă, acolo, în satul pierdut între dealuri unde se angajase profesor. Stătea la fereastră privindu-l pe țăranul acela cum își ară, cu gesturi solemne, grădina, pășind rar, apăsînd, fără să lase să se vadă vreun efort, pe coarnele plugului, și în jurul lui totul era încremenit într-o lumină albăstruie care putea prevesti și seara dar și dimineața. La un moment dat calul care trăgea plugul se opri. Omul se opri și el fără să pară mirat sau înciudat de oprirea asta neașteptată. Calul înălță capul și ciuli urechile; se vede că și omul era încordat, aștepta ceva, și pe mine m-a cuprins frica, în cameră se întunecase, la fel și în spatele țăranului într-acolo unde se afla poarta. În partea cealaltă a grădinii lumina persista, neverosimilă, mi-am încleștat mîinile de cremona ferestrei, îmi auzeam bătăile inimii încrucișîndu-se cu cele ale ceasornicului și, iată, deasupra șopronului din fundul grădinii se ivi ceva care mi s-a părut mai întîi că e o pasăre în zbor lung, un uliu plonjînd cu aripile strînse asupra prăzii, dar nu era o pasăre, era un pește care se opri din picajul său drept într-o brazdă unde rămase nemișcat. Un pește destul de mare. Omul s-a năpustit într-acolo, în mînă îi sclipea un cuțit, și după cîteva secunde am auzit un țipăt ca al unui prunc și nechezatul înspăimîntat al calului care se zmucea în jug. M-am îndepărtat de la fereastră și, întorcînd pentru o clipă capul, am observat că lumina aceea albăstruie dispăruse, în toată grădina se lăsase brusc noaptea, țăranul nu se mai vedea, doar calul zgribulit de frică, acum potolit. Am ieșit din odaie să-l caut pe țăran și nu l-am găsit, l-am strigat și în sfîrșit l-am văzut venind dinspre fîntînă, se auzea porcul grohăind în cocina lui, foiala găinilor care se învățaseră să doarmă prin copacii din grădină. Ce s-a întîmplat ? l-am întrebat pe țăran cînd s-a apropiat ; o clipă am avut impresia că vrea să mă ocolească, dar eu mă duceam întins către el, nu mai avea încotro. Ce s-a întîmplat, adineauri, în grădină ? Am văzut pe fereastră. Tăcea privindu-mă dușmănos. Își ștergea palmele mari bătucite, de turul pantalonilor. Ce să se întîmple ? nimic nu s-a întîmplat, și-a dat să plece, iar eu am întins mîna să-l opresc apucîndu-l de braț, dar am făcut gestul numai pe jumătate, mi-a fost teamă. A doua zi mi-am căutat altă gazdă.

Ceru încă un pahar. Restaurantul aproape se golise, se văzu în oglindă, livid ca un mort. Îi era frică, totdeauna i se tăcea frică, o frică respectuoasă, dacă se poate spune așa. Poate ai avut o nălucire, spusese Maria cînd venise să-l vadă, îl vizitase pe un pușcăriaș. El nu insistase, schimbase vorba. N-a fost nici o nălucire ; de altfel a și plecat repede din satul acela, renunțînd la post. Nici Magda nu-l credea, rîdea, cîte asemenea întîmplări nu scornise el ! Totuși scena îi rămăsese înfiptă în minte, nu putea fi o scenă inventată, pentru că atunci ar fi reușit să o uite pînă acum, ar fi reușit să scape de ea. Își lăsa iar capul în mîini și se bucură cînd izbuti să pescuiască din fundul memoriei diverse scene din copilărie ; era un joc pe care-l încerca deseori și în cazul acesta, într-adevăr, nu putea deslușî scenele reale de cele inventate sau poate visate și rămase agățate prin vreun colț al minții. Văzu acum din nou trenul electric din copilărie pe care i-l dăruise taică-su de Crăciun, un tren formidabil : aluneca zuruind melodios pe șinele încolăcite, oprindu-se în stații, încetinindu-și mersul sau accelerîndu-l, după cum apăsa pe butoanele colorate de la cutia de comandă. Și seara aceea penibilă cînd taică-său mai emoționat decît el călcase pe un semafor și-l strivise. Am început să plîng și să-l lovesc cu pumnul, cu picioarele, iar el nu știa cum să se mai scuze ; l-am gonit din cameră și de atunci n-a mai îndrăznit să vină să se mai joace cu trenul. După cîteva luni a fost arestat. Deși sentimental, spunea Magda, de fapt asta ești : un sentimental. Și se ridica de pe scaunul de paie și începea să se plimbe pe aleile cu pietriș care scîrțîiau sub pașii ei. Minți, altădată mi-ai spus că a fost arestat mult mai tîrziu. Maria avea o memorie excelentă, îi văzu picioarele dezgolite, rochia i se trăsese peste genunchi și rîdea, rîdea răsturnată pe spate.

Ceru încă un pahar, dar dacă se poate un coniac mai bun, în orice caz mai tare. Abia rezistă să nu se mai privească în oglindă. În restaurant mai rămăseseră doar două trei persoane, singure la cîte o masă, chelnerul căsca astupîndu-și gura cu șervetul. Un tren șuieră, țipă foarte asemănător cu un păun. Închise iarăși ochii sprijinindu-și tîmplele în palme și încercă să aleagă numai scene plăcute din copilărie, văzu cîteva clipe fereastra cu colivia mare și aurită din drumul spre școală, piticul cu cap de manechin (o glumă sinistră a proprietarilor) și cu puța vopsită în roșu, din grădina unei case vechi și dărăpănate, apoi, pe neașteptate, foarte aproape, chipul Mariei, colivia de aur, chipul Mariei în colivia de aur, palid încercănat și atît de trist, încît nu putu rezista și înălță capul privind speriat în jur, chelnerul adusese între timp coniacul pe care îl bău dintr-o înghițitură, plăti și se sculă îndreptîndu-se cu pași împleticiți spre ușă.

O luă spre unde lumea aștepta trenul. Poate vine acum. Trenul a venit fără Maria. S-a dus totuși la plajă, n-avea altceva de făcut, italianul era și el acolo sau era altul. Pentru ce toată zbaterea asta ? Ca un pește pe uscat. Zîmbi. Se ridică și se azvîrli în apă, înotă și se întoarse obosit ; nu se mai gîndi la Maria, se tolăni pe nisip, soarele i se așeză blînd și greoi pe piept, nu se mai gîndi la nimic, pescărușii uriași se roteau în jurul soarelui ca fluturii în jurul becului din grădina Magdei, era fericit. Du-te, să nu întîrzii ! Ai telefonat la gară ? Da. Și ? Trenul întîrzie, știi, telefonista avea vocea Mariei.

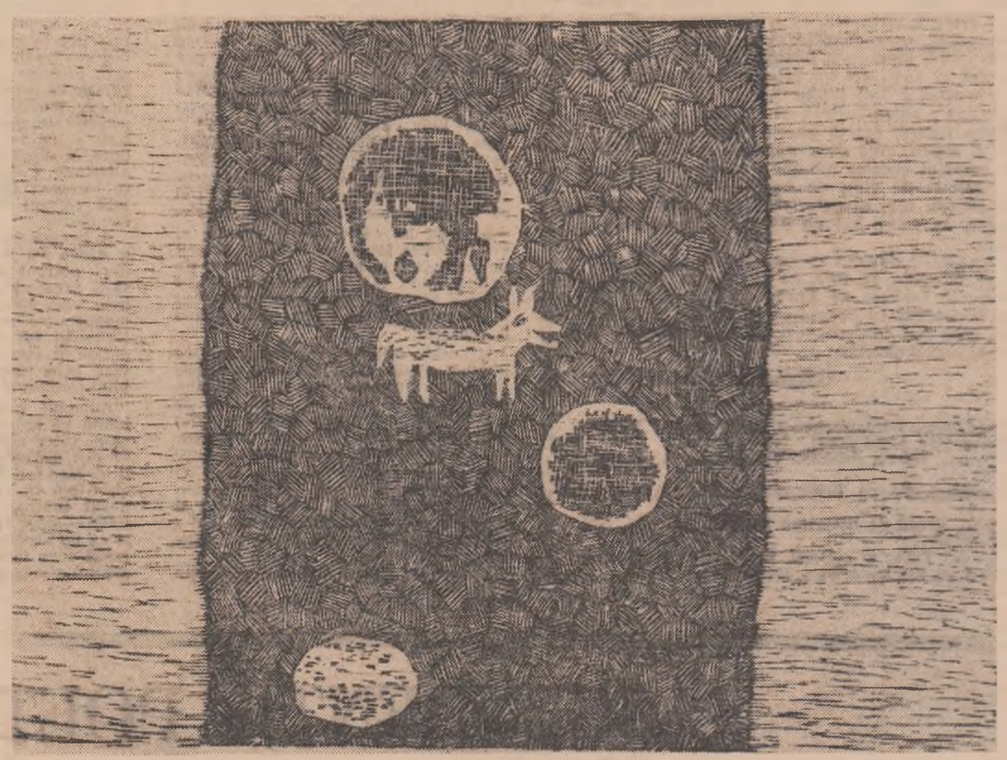

RADU DRAGOMIRESCU — „IARNA"

Se duse la fereastră, o deschise, în cameră mirosea a sudoare, respiră adînc. Îmbracă-te, du-te ! Lasă, nu te gîndi la mine acum. Și cumpără flori, mereu uiți să cumperi flori. Și doamnei din autobus îi plăceau florile. Păcat că era atît de grasă...

Trenul încă nu venise și trebuia să mai aștepte. Sau poate că vine cu trenul următor... El trebuia să aștepte. Oricum trebuia să aștepte. Atunci venise după trei zile, dar tot venise. Totul e să fii calm, să respiri adînc, timpul trece, stai întins pe nisip, te prăjești la soare, îți ochii închiși și nu te gîndești la nimic ; te urmă simți pe pleoape degetele subțiri ale Mariei, o prinzi de încheietura mîinilor, o tragi spre tine ea se lasă în genunchi, îi simți pielea catifelată, o cuprinzi în brațe, e acum pe nisip, lîngă tine, deschizi ochii : și nu e Maria, e Magda, sau nu e nici Magda, nici Maria, nici Magda, e alta, și e atît de bine să-ți mîngîi obrazul de pîntecul, de coapsele ei, patul scîrțîie încetișor, poți să îți și ochii închiși, iar în brațe doar perna, e același lucru pînă la urmă. E același lucru ? Ai niște idei... De fapt știu că faci pe nebunul, dar tot mă enervez. Ca și cu anarhismul. Ce dește aptă ești tu Magda, și ce bună și ce rea cîteodată. Hai, du-te, să nu întîrzii. Și nu uita florile !

Trenul a venit, a plecat, peronul s-a golit de lume, mai rămăsese doar un bătrîn care ținea în brațe un coș de nuiele și privea abătut șinele. M-am așezat pe o bancă lîngă el ; probabil că nu m-a observat, căci a început să cînte încet cu privirile ațintite pe șinele care aveau o lucire complice și răutăcioasă totodată. Am stat mult timp așa și bătrînul nu-mi dădea nici o atenție, aștepta și el ca și mine, nu era de fapt nici o deosebire, cîteva zbîrcituri în plus, sau—hai să zicem ! — mai multe, avea fruntea grozav de ridicată și i se încrețea și mai tare din pricină că se concentra să scoată din el cîntecul acela subțirel de scapete — și părul cărunt, asta nu conta. Își ținea mîinile încleștate pe marginea coșului, și cînta trist, fără să se uite la mine. Ar fi trebuit să cînt și eu, și chiar mi-am dres de două trei ori glasul, gata să încep, dar pe urmă mi-a fost rușine și m-am ridicat și am plecat spre plajă. Italianul era și el acolo, înalt, mușchiulos, nici nu cred că era italian, italienii sînt mai mărunți, și mult mai vioi în mișcări, ăsta era bleg și elegant ca un suedez corcit cu un negru, sau poate era un francez, oricum dansează splendid, a spus Maria, și dacă ești gelos înseamnă că ești prost, avea dreptate, și soarele se topea încet, bun deasupra capetelor noastre. Seara m-am dus la restaurant, iar chelnerul era precis român. Se auzi vocea hîrîită a dispecerei, vocea aceea hîrîită care-ți scrijelează timpanul, anunțînd venirea altui tren, atîtea trenuri ! și nici urmă de Maria sau măcar Magda, măcar ea să fi venit, să coaboare veselă treptele vagonului, făcînd semn cu mîna, și el să se ducă înaintea ei, îmbrîncind lumea, înghiontindu-se și lăsîndu-se înjurat, dar toți erau bine dispuși, nimeni nu așteptase degeaba, să ia valiza din mîna ei, s-o îmbrățișeze lovind cu valiza o doamnă, grasă și blondă, care stringea în brațe un buchet enorm de garoafe, ah ! florile să nu uiți florile, știi cît de mult îi plac, și mie îmi plac florile, dar dumneavoastră aveți !, mă confunzi domnule, în coșniță e spanac și un pește, un crap. A un crap !

Intră din nou în restaurant și ceru de mîncare. Aș vrea un șalău. Cu maioneză. Nu mai avem, știți, nu depinde de noi, de vină sînt cei de sus (cît de sus ?), atunci adu-mi altceva, ce vrei dumneata, și coniac.

Apoi chelnerul începu să întîrzie în jurul mesei lor, și doar erau destui clienți, unii chiar își pierdeau din cînd în cînd răbdarea, se răsteau la picolo care ridica din umeri arătînd spre masa noastră unde chelnerul își tot făcea de lucru, ba turnînd în paharele golite doar pe jumătate, ba așezînd mai bine sticla în frapieră, ce vroia ? nici măcar nu prea vorbeam, sau cînd vorbeam, vorbeam numai fleacuri, ne era foame. Mai tîrziu, și desigur între timp plecase de cîteva ori, și se întoarse la desert. Maria ceruse înghețată cu frișcă și-i zîmbise ridicînd privirea spre el, era înalt, atunci l-am surprins mîngîind spatele gol și bronzat, nici măcar nu și-a tras imediat mîna și s-a uitat batjocoritor la mine. Maria era cu nasul în frișcă și eu m-am ridicat. N-avea nici un rost, dar nu m-am putut stăpîni, l-am pocnit cu sticla de bere și noroc că nu era goală, altminteri îl nenoroceam, îi crăpam capul, îl omoram.

Ce violent ești ! Știu că Magda o spunea cu ironie, dar eram bine dispus că nu așteptasem degeaba, cum o așteptasem de atîtea ori pe Maria, și cum am așteptat-o și acum, garson !, ți-am cerut coniac. Încă unul !

Se văzu în oglindă, palid, încercănat, cu părul în neorînduială, cravata strîmbă, ieșită din haină. Își lăsă capul în mîini și încercă iar jocul de-a imaginile. Veni mai întîi colivia, dar fără capul Mariei, bărbatul acela era chelnerul ? N-a dat cu toată puterea, din lașitate bine-înțeles, și capul chelnerului a rezistat, avea capul tare, rîdea Maria, tot ea : s-au certat, ea a plecat, și de atunci n-a mai văzut-o decît o dată la braț cu altul, el stătea ca un caraghios cu buchetul de flori în mînă, parcă ținea o luminare, să nu uiți florile, știi cît de mult îi plac. Și mie îmi plac florile. Vă e rău ? Simți mîna chelnerului pe umăr, înălță capul și se uită spre oglindă, chelnerul era înalt și voinic, se îngrășase. Coniac mai bun n-aveți ? Nu, știți, nu depinde de noi. Ai dreptate, adu de care ai, și iar își lăsă capul în mîini hotărît să revadă trenul din copilărie, cutia cu butoane colorate de la care se dirija mersul trenului, și gara cu acoperiș roșu unde agățase un papagal de celuloid, văzu o clipă papagalul, apoi fereastra cu colivia, colivia de aur, și înăuntru capul lui taică-său, neras, slab, încercînd să zîmbească, nu era decît capul, se răsese de bunăvoie, hainele nu i se vedeau, hainele de postav cenușiu rămăsese împreună cu trupul undeva mai jos. Era mic de statură, îi ziceam Bimbirică. Și el nu se supăra, sau se supăra, oricum accepta să fie și avion, iar nas îi lui mare și borcănat—manetă, știi, ca la avion, accepta orice numai să mă joc cu el. Magda se ferea să pună întrebări, din delicatețe, din nepăsare, habar n-am. Du-te să nu întîrzii, și vezi, florile, da, florile, la toți ne plac florile.

Luă florile din vasul de pe masă și le aruncă. Chelnerul veni, le culese și le așeză într-un vas la o masă vecină unde nu stătea nimeni.

eminescu

— puncte de vedere —

„DORUL" ÎN LIRICA EMINESCIANĂ

Cea mai tulburătoare dintre marile teme ale lirismului eminescian este — fără îndoială, — tema dorului. Nu cunoaștem nici un alt poet al lumii care să fi adîncit și nuanțat un termen, în toate sensurile așa cum a făcut Eminescu cu dorul românesc. *Această formulă, unică în literatura lumii și în folclorul popoarelor, este prezentă în opera poetului nostru în proporție impresionantă. Într-o poezie de debut:* O călărire în zori *(1866), unde aflăm prima atestare a dorului, poetul il folosește nu mai puțin de patru ori, pornind de la îmbinările în care intră cuvîntul în poezia noastră populară. În antume îl întîlnim de 43 de ori, în toate semnificațiile lui poetice și filozofice. Ca frecvență, putem releva doar un singur cuvînt din tezaurul literaturii și limbii latine — anume* ars *care se bucură și el de o întrebuințare dusă pînă la extrem în poezia lui Ovidiu. Dar, în vreme ce la confratele latin* ars *marchează înclinația pronunțată spre manierism a bardului amorului gingaș, la Eminescu frecvența dorului are cu totul alte semnificații și rosturi. Repetarea lui, mereu cu alte nuanțe semantice, reprezintă un aspect caracteristic al artei eminesciene, aspect pe care l-am numi tentația obiectivării artistice.*

Tiparele folosite cu predilecție de către marii poeți nu trebuie puse nicidecum pe seama unor carențe de ordin stilistic, ci se cade să fie studiate și urmărite în conexiunile lor specifice. Repetarea de cuvinte, reluarea expresiilor și chiar a unor fraze întregi în epopeile homerice — de pildă — au fost interpretate de specialiști din unghiul menționat mai sus, adică pornind de la inclinația ce o au marii creatori de a obiectiva mijloacele artistice folosite de ei. Tot așa stau lucrurile și în partea cea mai valoroasă a creațiilor populare, a acelor autentice „voci ale popoarelor" — după fericita formulă a lui Herder.

Înclinăm să credem că Eminescu, un atît de fervent admirator și profund cunoscător al muzei populare, a tratat tema dorului — ca geniu universal — cu mijloacele marii arte, supunîndu-se postulatului obiectivării absolute a emoției poetice.

Poeții au — cum se știe — anumiți termeni „favoriți" pe care cercetarea literară este chemată să-i releve și să le explice semnificațiile. Lanson, urmărind în studiile sale erudite prezența unor cuvinte și expresii în opera lui Lamartine, relevă adjectivul mou *(mol) ca definitoriu pentru structura intimă a poeziei romanticului francez. Acesta îl folosește frecvent în formule ca:* la molle clarté de la lune. *Epitetul lamartinian face parte din aceeași familie cu* blînd *și* dulce, *frecvente la Eminescu. La Goethe predomină* Glut *și* reif, *la Schiller:* süss, mild *și* hold, *cărora nu este greu — deasemenea — să le găsim multiple corespondențe în limbajul poetic eminescian.*

La romanticii germani: Novalis, Tieck, apoi la Hölderlin, abundă termenul Sehnsucht, *singurul din idiomurile moderne înrudit — ca sens — cu* dorul *poeziei românești. În opera poetică, redusă ca întindere a lui Lenau, congenial cu Eminescu, o întreagă secțiune poartă titlul semnificativ de* Sehnsucht.

Investigațiile noastre ne-au dus însă la constatarea că dintre toți marii poeți germani, familiari lui Eminescu, cel care întrebuințează termenul Sehnsucht, *în sensurile apropiate de dorul eminescian, este autorul lui Faust.* Süsser Drang, *echivalent de multe ori cu* Sehnsucht, *precum și derivatele acestuia din urmă (sehnsüchtig, sehnsuchtsvoll) sînt dintre cele mai des întîlnite în creația lui Goethe.*

★

Dor *(lat. « dolus de la v.* dolere*) semnifică etimologic, „durere", uneori „vicleșug"; din el derivă verbul* a dori *și o întreagă familie de substantive și adjective din care nu relevăm aici decît pătrunzătorul epitet: duios « dorios.*[1]*) Un sinonim al dorului îl aflăm în subst. pon « gr.* ponos, *atestat-expresiv — în aromână. În același dialect, găsim termenul dor — transcris — în formule ca:* „Are dor *(=durere)* mare în oase" *sau suferă de* „dor de lună" *sau e* „luat de lună" *— în sensul că cineva e atins de o boală fizică și sufletească. În textele noastre vechi întîlnim grafia* dorore *pentru* doroare, *variantă a arhaicului* duroare *— « lat.* dolore , *ceea ce probează legătura inextricabilă între* dor *și* durere.

În cea mai veche poezie erotică scrisă în românește: Cîntec de dragoste *(1672) citim:* En Pare de fok arde inima mea. Frin tine" *— unde dorul românesc, în ipostaza unei aprinderi amoroase, care cotropește și pîrjolește ființa iubitei, are rezonanțe asemănătoare cu formule ce le găsim în celebra* Odă *a lui Sapho, închinată Afroditei. Dorul îl întîlnim apoi la Dosoftei în sensul lui concret, ca în turnura: „mare doru-mi-i" — avînd aici semnificația evidentă a unei dureri fizice care afectează întreaga făptură omenească.*

Cum vedem din datele succinte prezentate mai sus, care s-ar putea foarte ușor înmulți, expresia ce ne interesează are o istorie străveche în limba noastră; ea e moștenită din fondul de aur latin, făcînd parte din cuvintele cele mai pregnant „poetice" ale limbii române, alături de codru, cuib *și* plai. *Termenul „trece drept unul din cuvintele pline de farmec de care mai ales romanticii au știut să facă uz"*[2]*).*

Dorul *e atît de înrădăcinat în ființa noastră, încît — așa cum remarcă judicios un eminent cunoscător al folclorului — „structura și existența sufletească a românului nu se poate concepe fără dor"*[3]*). Un termen cu asemenea valori, atît de încărcat de înțelesuri, nu putea să nu capteze atenția romanticului Eminescu care în întreaga lui creație lirică „adîncește și interpretează* dorul *popular într-un fel care îi aparține"*[4]*).* Farmecul dureros *care nu-i decît „o modificare a dorului" ne întîmpină în stihurile lui Eminescu în multiple îmbinări de cuvinte unde poetul îi conferă semnificații dintre cele mai nuanțate și subtile.*

★

Dorul, expresie poetică a simțirii celei mai înalte și celei mai adînci, are la Eminescu ca obiect — în primul rînd — patria „țara mea de dor"; inima lui vibrează de „dorul țării cei străbune". Codrul „frate cu românul" reprezintă un cadru propice pentru descătușarea dorului din sufletul poetului. În Freamăt de codru, *el se lasă stăpînit de* alean, *o altă ipostază a dorului.*

Umbratilul eminescian, *care-i o răsfrîngere — printre altele — a temei codrului, atît de frecventă la poetul nostru, creează o atmosferă cînd dulce, cînd resemnată. „E-ntunecoasa renunțare, / E umbra dulcilor dorințî"* (Atît de fragedă).

La Eminescu, codrul e „împăratul slăvit", refugiul gîndurilor sale. Numai dorul *stă alături de* codru *în ce privește valorile artistice ce le atribuie acestora poetul. Într-o doină din Ardeal citim: „...Sus la vîrful muntelui, / La curțile dorului". Semnificația acestor cuvinte nu trebuie să ne scape. Ovid Densușianu le pune în legătură cu geneza poeziei noastre populare, relevînd caracterul ei eminamente păstoresc.*

Dar, rapsodul popular se grăbește să noteze: „Lung e drumul codrului, / Dar mai lung al dorului, / Drumul codrului sfîrșește / Al dorului se lungește" *Imaginea lungirii către infinit a căilor dorului se traduce la Eminescu prin setea de nemărginit, exprimată în formula dorului la fel de nemărginit. Această expresie, a dorului fără nume, fără hotar, comună cu cea a romanticilor* (unendliche Sehnsucht), *l-a captivat pe Eminescu care i-a dat o expresie unică în literatura română. Sintagma o aflăm și la Alecsandri — după cum au relevat investigațiile noastre — dar la poetul* Luceafărului *ea are un conținut mult mai încărcat de sensuri. Sub forma „dorințelor nemărginite" putem recunoaște în ea formula metafizică a voinței atotstăpînitoare — „simburul" lumii — după Schopenhauer, interpretat adesea de Eminescu în versurile sale.*

Metafizica amorului, fundamentată doctrinar de același filozof german, se configurează și se îmbogățește la poetul român din tema dorului, variată la nesfîrșit de geniul lui artistic.

Cupidon *(indicul* Kama, Kamadeva*) — cîntat de el într-una — e încărcat în versurile sale cu înțelesurile* Erosului platonician, *ale iluziei himerice.*

De remarcat că uneori, spre deosebire de dorință, ca semn al apetitului vinovat, Eminescu sublimează înțelesul dorului, ca de pildă în Luceafărul, *unde acesta zboară — „gînd purtat de dor". Dovada în acest sens e configurarea lumii de patimi care reprezintă la el substratul pasional, subiectiv și momentan, față de impulsul, mai înalt, ce-l dă emoția stăpînită de dor.*

Acest elan, cum am remarcat mai sus, este indisolubil legat de senzația durerii, resimțită în vana căutare la care e osîndit neamul omenesc: „Atunce / Simți-vei duioasele munce. / Cu care-ai meu suflet în flamă / Te cheamă" (Mureșanu) — sau, cum se exprimă poetul în altă parte (Codru și salon), *cînd face un joc de cuvinte, pornind dela sensul etimologic al dorului: „în vorbă amintirea a unei crude munci". În poezia* La o artistă *durerea este iar sublimată, transformîndu-se în avîntul pe care-l dă cîntul „de dorure plin".*

Dorul, așa cum transpare el din textele eminesciene, concrescut din sevă cea mai adîncă a vieții, cunoaște — nu o dată — ipostaza eleaniu „supraterestru". Putem bănui deci, în formula dorului o permanență a aspirațiilor omenești, spre deosebire de dorință, care e forma efemeră, subiectivată a lui, așa cum ne lasă să înțelegem poetul în versurile: „Ca unda trecătoare a mării cei albastre, / Dorința noastră, spuma nimicniciei noastre" (Preot și filozof).

Dar, pendularea între dorință și dor, marcată în poemul Renunțare („În veci dup-a ta umbră eu brațele să-ntind") *fi face loc aspirației transcendentă, exprimată într-o variantă a poemului* Și oare tot n-ați înțeles? — *înrudită ca factură și chiar în unele formulări cu cele mai caracteristice strofe din* Luceafărul: „În urma lui un dor nespus, / S-alerg o să m-ajunge, / Deși se-nalță tot mai sus / Ca să nu-l pot ajunge".

Personalitatea poetului, ca artist: „cu frunte purtarea senină" — e stăpînită de puterea „falnicului dor", care nu înțelege să se lase tentat de fantasmagoria lumii: „Tot ce-aspirarăm, toat-acea putere / Care-am mpărtășit-o falnicului dor / Am cheltuit-o ca niște nebuni / Pe visuri, pe nimicuri, pe minciuni" (O, -ntelepciune, ai aripi de ceară !).

Din înălțimile supraceresti — unde-i poartă aripile dorului, poetul privește la vălmășagul lumii de patimi. Dorință, dor, ochii „lucind himeric" se înălmășesc în strofele Luceafărului, *într-un amalgam unic, cu elementele gîndului etern-senin. Poetul evită să rostească cuvîntul dor într-un context din cele mai obișnuite, substituindu-i verbul derivat din el, dar îi recunoaștem acțiunea în coardele pieptului răvășit de dor și prin alăturarea de termenul* Sehne, *care transcrie același freamăt al ființei întregi: „Mă dor de crudul tău amor / A pieptului meu coarde, / Și ochii mari și grei mă dor, / Privirea ta mă arde."*

Poemul Luceafărul *reprezintă — în interpretarea noastră — tezaurul inepuizabil de unde cercetarea atentă poate descifra pluralitatea valențelor închise în dorul* eminescian.

Din mult prea succinta noastră incursiune în lumea dorului eminescian *rezultă — credem — semnificația lui unică de categorie poetico-filozofică primordială a sufletului românesc. „Dorul — notează Lucian Blaga — e socotit cînd ca stare învîrtoșată, ca o ipostazie, cînd ca o putere impersonală, care devastează și subjugă, cînd ca o vrajă ce se mută, cînd ca o boală cosmică, ca un element invincibil al firii, ca un alter ego, ca o emanație material -sufletească a individului"*[5]*).*

Drumul „lungit", către infinit, al dorului — așa cum plastic îl aflăm figurat într-o poezie populară, citată de noi mai sus, și constatarea omniprezenței acestuia în reprezentările marelui creator anonim: „Cine zice că nu-i dor. / Nu-i vrednic de chip de om" — ne îndreptățesc să-l socotim ca cea mai caracteristică emanație a sufletului românesc, în rîvna lui de a se regăsi pe sine și de a se depăși.

În sensul unicității dorului — ca valoare poetică specifică nouă — relevăm, în fine, că el nu figurează niciodată în poemele traduse de Eminescu din alte limbi; mai mult, el e prezent cu precădere în poezia lui, foarte rar în proză, ceea ce-i conferă — o dată mai mult — valoare de simbol poetic absolut.

Grigore TĂNĂSESCU

---

[1]) W. Meyer-Lübke, **Romanisches Etymologisches Wörterbuch, Heidelberg**, 1935, p. 245 (2727).

[2]) Sextil Pușcariu, **Limba română**, Vol. I. **Privire generală**. Buc., 1940, p. 86

[3]) Tache Papahagi, **Poezia lirică populară**. Buc., Ed. pt. Lit. p. 60.

[4]) Tudor Vianu, **Studii de literatură română**, Buc. Ed. Did. și pedag., 1965, p. 257.

[5]) Lucian Blaga, **Trilogia culturii** (Cuvînt înainte de Dumitru Ghișe). Ed. pt. Lit. Univ. Buc., 1969, p. 219.

HYPERION

Imersia unei creații a spiritului într-un curent de gîndire ulterior ei, a L u c e a f ă r u l u i eminescian, de pildă. În baia de lumină penetrantă, a ontologiilor fenomenologice de astăzi, poate trezi, în sufletele unora, un protest născut dintr-o solidaritate iubitor tematoare cu poetul atît de mult îndrăgit: el aparține unei vremi, unei epoci și unui curent care au rămas acolo, în trecut către care ne îndreptăm pios acceptînd, oarecum, să fim din nou mai tineri. Ambițiile și frămîntările noastre au fost pe atunci imprevizibile; un examen lipsit de bunăvoință, făcut de omul îmbătrînit și îngrijorat de astăzi ar fi pentru el dizolvant.

Dar cuvintele poetului sînt acolo, mîndre, cerînd parcă o confruntare „Noi nu avem nici timp, nici loc, / Și nu cunoaștem moarte."

Această nemurire pe care el și-o afirmă fără falsă modestie se cere mereu resimțită și probată. ea nu poate fi perenitatea unei piese păstrate într-un muzeu. Nemurirea lui trebue să fie incluziune în viața noastră, fiindcă numai noi, sîntem vii.

El este în mîinile noastre: noi îl putem ucide uitîndu-l; dar și noi sîntem în mîinile lui: căci locuim pe solul ontologic oferit de dînsul — dacă într-adevăr poezia lui a fost o p o i e s i s, o creație a ființei, dăruită nouă prin mîinile lui. Uitîndu-l noi ne uităm trecutul, posibilitățile noastre care au fost. El coboară atunci în mormînt, dar în continuare noi sîntem condamnați să ducem existența fantastică a unui actor: ieri calif la Bagdad, astăzi băcan, mîine amorez. Căci numai repetîndu-și trecutul un om are o soartă și un popor are un destin; fidelitatea față de ceea ce am fost ca popor ne impune deci să căutăm semnificația de astăzi a operei lui, semnificație care nu este calitate a operei, ci o luminǎ pe care cel care o privește i-o smulge proiectîndu-se către posibilitățile lui. Dubla condiție a nemuririi unei opere: să fi fost cîndva dezvăluire autentică a ființei și să fi fost dăruită unui popor care are un destin arată că certitudinea nemuririi lui este fundată pe încrederea în poporul căruia i-a făcut acest dar ne și obligă la această reluare destinală.

Un conflict tragic, lipsit de posibilitatea vreunei rezolvări — nici măcar în cazul opțiunii pentru una din părți — este vizibil în miezul poemului, și înțelegerea celor două puteri care se înfruntă disputîndu-și L u c e a f ă r u l constituie cheia metaforei lui complexe: între ce trebuie să aleagă Hyperion? Una dintre forțe este, ciudat, o absență: „Nu e nimic și totuși e / O sete care-l soarbe / E un adînc asemene / Uitării celei oarbe."

Iar această absență care-l soarbe Hyperion o numește: Părinte „— De greul negrei veșnicii. / Părinte mă dezleagă"

Dar cel născut dintr-o absență trebue să fie în ființa sa lipsă; absență nu înseamnă neant: ceea ce este absent, este încă: dar se face simțit sub forma unei lipse.

Un singur existent este însă în ființa sa lipsă de ființă, omul — și găsim din cuvintele poetului că tragedia ce se-o desfășoară sub ochi aparține omului în realitatea lui esențială, și nu genului. Omul este lipsă de ființă în dublu sens ca negare radicală și internă a existențelor particulari ce apar pe fondul lumii — și a acestei lumi în întregul ei: în acest sens el este cel ce desvălue o lume, negînd despre ea că este lumea pe care o dezvălue: ei merită să fie astfel chemat: „— Hyperion, ce din genuni / Răsai o-ntreagă lume..."

Pe de altă parte, el este negație radicală de sine însuși, elan către posibilitățile lui viitoare, ce constituie trecutul ca o transcendență în imanență; el se temporalizează, este temporalitate.

În fuga lui către marea absență el vede vremea în stare născîndă: timpul nu preexistă în acest abis, înainte de venirea lui: „Căci unde-ajunge nu-i hotar / Nici ochi spre a cunoaște. / Și vremea-ncearcă în zadar / Din goluri a se naște."

Hyperion este această neantizare ce plimbă pe suprafața ființei o pată de lumină: un fulger el însuși. — imagine heracliteană a timpului — ce fuge de lumile care apar prin sacrificiul lui: „Un cer de stele dedesupt, / Deasupra-i cer de stele / Părea un fulger neîntrerupt / Rătăcitor prin ele." O pasiune, care se pierde pe sine pentru a desvălui ființa: „Cum izvorînd îl înconjor / Ca niște mări de-a-notul / El zboară, gînd purtat de dor, / Pînpiere totul, totul."

Poetul ne spune aici din ce naște energia acestei fugi fără răgaz: dorința îl poartă pe Hyperion — „El zboară gînd purtat de dor", și pînă unde vrea el să ajungă: „Pîn-piere totul, totul."

Dar ce este plin de ființă este în orizontul unei lumi; iar lipsa de ființă, excluziune radicală a în-sinelui, nu este decît omul. Ceea ce Hyperion caută la orizontul lumilor dezvăluite de dînsul, ceea ce este pentru el intangibilul, trescendentul absolut, este el însuși pus înafara lui, este Altul. Altul ca transcendență către aceeași lume nu va fi niciodată obiect în cadrul ei, el va rămîne pentru conștiința ce zboară către dînsul o prezență de dincolo de lume.

Dorința este dorința de Altul — nu de altul particular, cu care pot întreține relații concrete în cadrul lumii, uitînd că el, asemeni mie, este o libertate care niciodată nu mi se poate da ca obiect, pe care niciodată n-o voi putea asuma printr-un act de negație internă; ci Altul, unic, prenumeric, înțeles ca prezență transmundană, de libertatea căruia am nevoie pentru a-mi funda ființa ce este neant de ființă.

Relația mea fundamentală cu Altul stă în faptul că el este pentru mine subiectul pentru care eu sînt obiect.

Eu, care sînt un pur neant, altul decît ființa, fugă neantizantă în unitatea ek-stazelor temporale, am nevoie de Altul pentru a fi însfîrșit ființă, fundament al ființei mele ca neant de ființă. Altul trebuie inclus în mine ca libertate, nu ca obiect, fără a înceta de a fi Altul căci numai astfel conștiința mea va deveni substanță, în-sine-pentru-sine. Dorința de Altul este dorința de ființă; dacă ea s-ar împlini, dacă Altul ar înceta vreodată să fie pentru mine o absență, atunci aș deveni în-sinele ce este propriul lui fundament. E n s c a u s a s u i, un Dumnezeu. Cel care s-a născut ca decomprimare a în-sinelui inert, ca inserție a unor pelicule de neant în masa haotică a ființei, și care există sub forma unei fugi de ființă, și-ar putea găsi atunci repaosul în beatitudinea unei conștiințe care rămîne conștiință fiind totuși plin de ființă. Această sete de repaos o mărturisește Hyperion P ă r i n t e l u i care nu există decît ca proiect al său de a fi, care nu există decît prin sacrificiul său, sub forma unei lipse și ca o imposibilitate radicală: „Din chaos, Doamne — am apărut / Și m-aș întoarce-n chaos... / Și din repaos m-am născut, / Mi-e sete de repaos."

Relației fundamentale cu Altul omul îi suprapune, de la rădăcina ființei sale, relațiile concrete cu **altul-in-lume.** El nu acceptă fără luptă destinul său rătăcitor — ci încearcă să evadeze din căderea tragică în abisul marii absențe prin proiecte particulare de obiectivare sau de asimilare a libertății altuia. Aceste tentative cuprind în ele o imposibilitate radicală: înglobarea libertății altuia în propria ta libertate ar duce la dispariția caracterului său de alteritate. Ceea ce nu-l oprește pe om să încerce; încercările lui reprezintă însă refuzul de a-și asuma propriul său destin.

A fi ceea ce ești, a-ți iubi destinul, a cădea cu ochii deschiși în abisul unei pasiuni inutile — sau a căuta să-ți generezi obiectitatea din germenele unei imposibilități și pe fundamentul unui neadevăr, iată alternativa. Neliniștii lui creatoare de lumi, Hyperion îi opune proiectul de obiectivare prin iubire. Acesta este veritabilul conflict al poemului.

Amantul vrea să fie pentru ființa iubită un obiect: dar un obiect fascinant, către care toate celelalte obiecte sînt depășite și care nu mai poate fi depășit; o limită a transcendenței ei, ființă în fața căreia ea se simte neant. Iubirea lui este dorința de a fi iubit — de a fi ales ca un nedepășibil și ca un absolut. În inima celui îndrăgostit arde fără substanță flacăra propriului său proiect de a fi. El vrea să fie recunoscut ca obiect, ca în-sine; dar totodată, libertatea pentru care el este obiect nu trebuie să fie ochiul pietrificant al Meduzei, — privirea altuia; ea trebuie să fie o libertate străină inclusă în propria lui ființă, o libertate care a ales ea singură să se piardă, să-și găsească limita și rațiunea ei de a fi fuzionînd cu dînsul, acceptînd că s-a născut pentru a-l alege. El vrea această libertate ca libertate; nu cauză a iubirii vrea să fie, — ci obiect al unei alegeri originale, unice.

Fiind nedepășibil în iubire eu sînt scopul absolut, limită a libertății care mă fundează; și în măsura în care apariția unei libertăți face ca o lume să existe, eu, condiția limită a acestei libertăți, devin condiția chiar a apariției unei lumi.

Eu care cer prin dragostea mea să fiu iubit, devin obiectul prin procurarea căruia lumea va exista pentru altul; realizînd miracolul acestei limitări a unei libertăți eu dezvălui o lume pe fondul ființei mele, devin în-sinele-pentru-sine prin care o lume există, Dumnezeu însuși conceput ca alegere absolută, valoare supremă către care o conștiință se temporalizează. «Ești totul pentru mine !» aceste cuvinte înseamnă: «Ești lumea ! Ești ființa supremă prin care lumea există !».

Dacă nu mai sînt obiect pe fondul acestei lumi, ci fondul pe care lumea apare, existența mea este idealul către care o altă libertate aspiră; ea este dorită în cele mai mici detalii de această altă libertate ce se neantizează către dînsa, — o face să fie ca neant de ființa mea, i se dăruiește din pură generozitate și își justifică astfel întreaga ei facticitate.

Fundamentul ontologic al geloziei este vizibil aici; o gelozie care frizează demența, care pîndește ca cele mai mici tresăriri ale sufletului ei să fie pentru dînsul, care niciodată nu este satisfăcută, respiră și se hrănește din durere.

Visul de iubire al lui Hyperion se spulberă la simpla vedere a unui al treilea: „Și pentru cine vrei să mori? / Întoarce-te, te-ndreaptă / Spre-acel pămînt rătăcitor / Și vezi ce te așteaptă."

Ascultînd acest glas, ceea ce vede el pe scena unde comedia împlinirii prin iubire cere, pentru a fi perfectă, să urce numai doi, este un al treilea. Speranțele și suferința lui dispar ca amăgirea unui fum de opiu, deoarece înțelege că nu norocul i-a lipsit; ci că în acest cîmp al realităților concrete cu altul-in-lume unde viața tuturor este noroc, contingență, hazard, el însuși nu poate exista în mod necesar: „Trăind în cercul vostru strîmt / Norocul vă petrece" — aceste cuvinte sînt spuse tuturor, inclusiv lui, întrucît, ca om printre oameni, și-a făurit un vis de neîmplinit. „Ei numai doar durează-n vînt / Deșarte idealuri — " dar visul său de iubire a fost și el un ideal nedemn, și o eschivă de la chemarea destinului, ca toate celelalte. Chemarea oricărui om este să fie neant de ființă, simplă întrebare pusă ființei; proiectul său autentic este să fie un Dumnezeu. Acest ideal este contradictoriu, irealizabil, — și omul, neantizîndu-se în goană fulgurantă către o E n s c a u s a s u i rămîne o pasiune inutilă.

Dar ceea ce este inutil poate fi încă o mare putere. Eșecul lui necesar se dovedește a fi necesar ființei; căci numai la flacăra pasiunii care-l mistue ființa irumpe dezvăluindu-se în timp. Această indigență a ființei care are nevoie de om pentru a-și arăta bogăția infinită constituie singura și deplina lui măreție. Hyperion și-a recunoscut și îndrăgit acest destin. El s-a ales ca temporalitate.

Și totuși, poetul spune că e nemuritor. Deși, în viziunea imensă a ființei și neantului laolaltă își apare ca o simplă fugă, un gînd purtat de dor, a cărui ceă mai proprie posibilitate este moartea, el știe că această față a ființei pe care a contemplat-o cutremurat reprezintă un adevăr, este o dezvăluire a adevărului ființei ce irumpe în timp; alături de alte dezvăluiri smulse ei de gînditorii esențiali care pe firul timpului universal au reușit să-i asculte spusul silențios ea face parte din destinul ființei. Viziunea lui a rămas în trecut — facticitate a adevărului înțeles ca dezvăluire autentică a ființei Ea revine și reînvie în dialogul cu ființa pe care toți gînditorii esențiali și toți poeții autentici reușesc să-l stabilească; vocea lui, expresie a adevărului ființei este sortită unei eterne reîntoarceri.

Alegîndu-se ca temporalitate, poetul și-a fundat pe ea nemurirea.

Mihail GRĂDINARU

ASCENDENȚII POETULUI

În baza intenselor cercetări genealogice întreprinse asupra spiței răzășești a mamei lui Eminescu și a informațiilor din familia fostului ambasador Dimitrie Dim. Iurașcu, apropiat a lui N. Titulescu și reprezentant al României în Țările de jos, la Vatican și în alte părți, voi prezenta succint arheologia neamului matern al poetului, ale cărui încrengături își desfășoară multisecular istoria în zona botoșăneană.

Ascendenții mamei lui Eminescu pe încrengătura *Iurașcu* se succed dintr-un paharnic Neculai atestat la 1687, mai apoi jitnicier, fiu al lui *Iurașcu din Peletiuci* (nepot lui Baloș cel bătrîn, vătaf între 1647—1666), căsătorit cu Ilina, fiica Axiniei.

Neculai Iurașcu a fost frate cu *Pătrașco Iurașcu* (medelnicer 1668, postelnic 1669, jitnicier 1 680, vel jitnicier 1 668—1 689, căsătorit cu Cîrstina Bucium; fiu: *Păun* postelnic 1 701—1 720), cu *Maria Iurașcu*, căsătorită cu Solomon Scînteie (fără urmași), cu *Stratul Iurașcu* (1 665, bivpărcălab 1 683—1 685, bivlogofăt 1 685, pîrcălab 1 687, vtorimedelnicer 1 695, vtori logofăt 1 696—1 706, căsătorit cu Malanca Gheuca), cu *Ștefan Iurașcu* (1 674) și cu cămărașul *Gligorie Iurașcu* din 1 680, care, mai pauperizat de cît consîngenii săi, a trăit retras la sat condiție economică socială de răzeș. *Neculai Iurașcu* număra trei copii: pe Ilinca (soția lui Racliș), pe încă o fiică (soția lui Silion) și pe *Apostol Iurașcu* cu singur moștenitor *Ion Iurașcu*, „ban", de la care toponimicul satului Băneștі. Ion se continuă cu *Zamfira* (1 801) și cu *Vasile Iurașcu*, postelnicel în 1801, stolnic după 1 827, căsătorit cu Paraschiva Brihuescu, fiica naturală a lui Alexa Donțu, bunicii lui Eminescu. Stolnicul *Vasile Iurașcu* adresa o cerere de slujbă în 1 837 și în Iași, la aceeași dată, era cinovnic la Eforie nepotul său Costache.

Profesorul I. D. Marin, cunoscut prin numeroase cercetări și studii de istorie feudală botoșeneană, ne-a comunicat decalcul unei pietre tombale din cimitirul comunei Băneștі. Inscripția relevă în graiul amintirilor din familie și cu un elementar simț de versuire sfîrșitul tragic al bunicii lui Eminescu — accidentul în 27 decembrie 1 836. Trebuie luată această dată. Pe ghețușul podului, *Paraschiva Iurașcu* s-a prăbușit cu trăsură, cu cai, cu tot în matca apei din Băneștі, izbindu-și tîmpla de o cioată, agonizînd mai bine de o oră, după care muri. Venise fără soț și fără copii, pe scurtă vreme, de la gospodăria ei, din Joldești (al treilea sat spre sud-est), în acel miez de iarnă la Băneștі, unde avea rude apropiate.

Redactarea textului inscripției s-a făcut în stil popular, desigur că de către *Vasile Iurașcu* și numai elementele de spațiu au impus cioplitorului așezarea liniară a bocetului:

S-au născut la anul 1 785 și
la anul 1836 dechem. 27
s-au sfîrșit.
PARASCHIVA *să numeștii*
în mormînt acoperit.
Trecătoriule citești
că a fost maică pre iubită
soție pre lăudată
unui bărbat cinstitu,
unită cu bună faptă
stolnicului IORAȘC *numitu.*
Pe copii și pe bărbatu
cu întristați căutări
înspăimîntați i-au lăsatu
aici i veșnici uiteri
lîngă apa curgători.
deodată cumplit căzu
din trăsura călători.
Au rămas necunoscută
cu bărbatul și copii.
Pe prestolul veciniciii
iertați-o de mii de ori
Dumnievoastră cetitori
că toț sîntem muritori.
Au și pietrele soarta lor !...

La Băneștі, spre Fîntînele, în partea de jos a satului dăinuiește o bisericuță de lemn din 1 706, ctitorită de Stamate. În jurul ei se găsesc cîteva inscripții pe pietre mai mici. A doua biserică, de zid, a fost ridicată de Canano spre nord-vest.

Devenind neîncăpător vechiul țintirim din Băneștі, în 1 890 s-a făcut alt cimitir, în care s-au sădit brazi. Pentru că la acest cimitir nu-i nici o masă pentru pomene, piatra de pe mormîntul *Paraschivei Iurașcu*, luată de lîngă biserica veche de lemn, a fost dusă în cimitirul cel nou, pe ea oficiindu-se de mai bine de 70 de ani panicizele.

Cei nouă copii ai *Parschivei* și ai lui *Vasile Iurașcu; Maria Iurașcu*, căsătorită cu stolnicul Mihalachi Mavrodin, fost elev a lui George Asachi la cursul de matematică teoretică, de aplicație practică de geodezie și arhitectură, „năzdrăvanul" *Iordachi Iurașcu; Costachi Iurașcu*, în călugărie Calinic: maicile *Fevronia, Olimpiada, Safta* și *Sofia Iurașcu, Iancu Iurașcu*, în monahism Iachift, trecut în 1 832 printre stipendiștii din clasa de jos la Institutul academic din Iași; *Raluca*, „dulcea mamă" a lui Eminescu, au fost evocați de mine în *Contribuții documentare*, p. 135—146 și prinși genealogic în planșa V *(Familia poetului Eminescu — ramura Iurașcu).*

Prin încuscriri, descendența *Iurășceștilor* se încrenguiește în colateralitatea familiilor Kogălniceanu, Danu, Vidrașcu, Strat, Donici, Krupenski, Racoviță, Negel, Leca, Bucium, Herman, Buzdugan, Suțu, Catargiul, Savin, Anastasiu, Tufescu, Nacu, Botez, Mavrodin. Dar prin această convertire, ce se poate adînci pe laterale spițe familiare, obiectul propriu și special al cercetării rubedeniilor mamei lui Eminescu încetează.

Augustin Z. N. POP

DAN BOCANICIU

Exercitia spiritualia

I

Pereții nu mă mai doresc
Nu mă mai vrea nici luminosul crîng.
Sub grele frunze de-înțeles
am fost aflat o roată. O roată
pentru dincolo de iubire
sau mîhnire sau dreptate...
Dar între ziduri gestul
navigatorului poate fi înțelept
și ridicol, — dealungul
șoldurilor tale vremea
clavirelor își picură albinele, vara
și asudatele tăceri. Cum
m-a lovit sub inimă o
frunză sustrasă devenirii... !
Mereu — un drum avar, al
muntelui pe care fiii săi
l-au silnic răsturnat în roată.

II

Viață mare. Imperceptibil
arcuită peste suflarea viitoarei
clipe. Plinul mișcării,
și dacă ochii mi-i închid
văd un albastru crud în care numere și
puncte nomade pulsează...
Cade rodu-n vîrtej, pravilă singular
întredeschisă — trecute
contopiri învăluind dovada-i, acea
inaugurală sonoritate-n alb
cînd tobele vor fi tăcut fâpturii..,
Să nu mă tem : Să fug de versurile mele,
mulțimile din cei puțini !...
De tine mișcător
vei asculta, surd în devălmășie
cu periodice aprinderile morții,
imaginile-acestea de sigiliu, invidia
lui ce puteai a fi. Aici
venit adulmecă sudoarea tîmplei, cenușa
ternelor de dragoste duminici.

VII

M-am zărit înflorind prinprejururi.
Aceste verbe trudite, aceste
zeități tutelare cîntîndu-și gingășia.
Aceste rotitoare personaje care
se vor juca de-a elementele și
care tamnesam vor ostени.
Ah, cum mă vor împrăștia și cum
îmi vor afla un centru !...
De Paradis ce oare mă desparte ? printre
binevoitoare valurile, biografiile
atitor voci rîzînd
bucuria zăbavei în treacătul meu...
Amestecă preafericiții pași, schimbă
pe joc miracolul ! Sîntem,
o pleoapă fi auzului tău —glas stelar.
Poate ieși-va vreo ființă, poate
vertijul cerului — cellalt... !

Cantus planus

Ghiață subțire, tu chilia mea
greu încercată pîrîind
din ochi și din încheieturi,
o ! fluturate cerurile-n vîntul
mai blînd decît un nume
ce-mi ține viața-n loc,
mai tare decît mine
care-mi tin loc de viață...

Din amintiri cu grijă ne petrecem
alte morminte-n pacea și
scăderea vremii ; cîte
fîntîni hrănindu-și chiparoșii,
ce vertebrate clapele
pe care cînt — încînți...
...prea așteptat dezghețul
sau infernul.

Lemuriana

Această zi a venit
să îmi ascundă cu lumina-i
de amiază
lumina numelui
ce l-am rostit copil... !

Gleznele s-au destins — îmbrățișare
cu iarba, marmura și
coborîrea printre oameni,
cu-înzăpezirea și nisipul minții.
Trăiesc din moarte,
Doamne, din dansul înviat de
prismatice focuri ;
dincolo și-aici sus
marea veghind în cruce
revederea ! Ce să mai laud
devenind ce sînt...
...clipire sub lumina stătătoare.

Litanie

Unul fără al doilea,
trei orele acelui întuneric
la căpătîiul unde apa
dă să-ncolțească firuri de senin,
pe fiecare lemn culoarea
fiecăruî. La poale
toți stau într-un gînd, pecît
aducerea părerilor aminte
Vine curînd
copilul lîngă răsuflarea-mi ah !
Eli, Eli, lamma sabacthani
...ziua sau golul sau eu,
eu în picioare în adîncul firii.
Am mers : sub pasul brațelor eterne
singurul trunchi creștean
curmalul, chiparosul, cedrul
și valurile-n valuri și
cercurile-n cercul : Am iubit.
O flacără ți-a fost paharul.
O piatră în raport cu iarba,
o iarbă în raport cu cerul.
Luceferi destrămau grădina, noi
prin raportul celora ce fi-vor ah !
Eli, Eli, lamma sabacthani
...trumosul sau trunisștea, vrednici
aceiași de compătimirea
ceasului ființei.
Depărtișor treceam poziția
mișcării — trec morții
cimitirul vesel, gura de iai și
plaiul din Săpînța ah !
Eli, Eli, lamma sabacthani
...floriile de undeva de pestetot.

GRIȘA GHERGHEI

Mi se pare

Mi se pare genunchiul
Sau umărul
Era mai de mult
Și cuvîntul de rugă
Lumina prea puțin
Aplecarea adîndă.
După cîntec uitasem
Cum se poate-nțelege
Smerenia trupului.
Mi se pare genunchiul
Sau umărul
Căuta dezlegarea.

Am rămas auzindu-ne

Ne strigam prin cuvîntul cel mai
aproape
Trupurile libere
Ca niște gesturi făcute de mult
La aprinderea primului foc,
Trupuri izbăvite de teama
Propriei lor stăpîniri
Și eram nevăzuți
Ca doi stîngi aeșenați pe apă
De ochii unui înecat.
În sfîrșit am rămas auzindu-ne.

După naufragiu

Veniți, e liniște pe țărm
Și ochii mei ascunși în scoici
Au dat uitării naufragiul.
Nici nu se simte că sînt viu
Și soarele lucește sigur
Deasupra marei reparații.
Veniți, e liniște pe țărm
Și nici o vorbă interzisă
Din cînd în cînd doar pescărușii
Deschid capacul urmei vechi
Pentru-a duce-n larg o veste.

Vom fi

Vom fi un pretext
Pentru ninsoarea de mîine
La capătul străzii
Bărbat de zăpadă
La capătul străzii
Femeie de zăpadă
Și iar iscusința orașului
De-a se bucura de orice.
Numai omicarul din colț
Vinde umbră
Pentru coridoare mai calde

Pămîntul acelui pas

Pămîntul acelui pas,
Pămîntul acelui pas de noapte
Urma cea bună pe care vestitorul
O lasă lîngă prag
E dimineață cîine
Cîinele tău
Moștenitul cel blînd
Cu ochi din sufletul casei
Și liniștit începi ziua
Avîndu-te singur în pază.

DAN CIACHIR

Și tu...

Și tu
ești un mulaj
din bucle și pori
din panglici și accesorii.
Și tu
ești un capăt de chintă,
un fel de înnădătură.

Și tu
ești o colindă cu sinuoase linii,
Soclu nestilizat.
Și tu
ești ediție specială
cu aldine ce joacă proaspete.

Idol

Am luat o mînă de putregai
din trupul pomului pedepsit,
am mai cules rugină și țărînă
pentru plăsmuirea idolului meu.
L-am curățat și botezat,
Apoi mi-am întipt nădejdea-n el
ca sabia-n ghips. Dar vîntul,
l-a crezut demon
și m-a pedepsit
sădindu-mi-l în ființă-mi.
De aceea
inima a ruginit, iar sufletul
mi-e chip de putregai.

„Duminica"

Atît pronunț, atît mai pot îndruga
și dintr-o dată
se îmbină buzele secate.
Ea este cea mai albă
încheietoare de
pluton, ea este plată tigaie în care
pirjolit repaosul se perpelește.
Prin biblică tradiție a fost de
oricare
mișcare ea scutită, —
atunci cînd marele ziditor,
mai marele peste toți ziditorii
și zidiții
a spus „ajunge" și s-a tras
la umbră...
Cad frunze de platan greoaie,
prin aer reci spirale descriind.
Migrenă stranie coboară
în ceață, în tăcere trimițînd...
Ea este o femeie plinsă, aproape
suptă
și la interval știut
lui Cronos îi cam trage clapa.

ARHIVA ARGHEZI

„SINDICATUL SCRIITORILOR"

Dacă pentru vechii scriitori condițiunile de editare ale timpului trecut au rămas amintiri și un mijloc de comparație, pentru tinerii slujitori ai condeiului poate că nu este lipsită de interes cunoașterea dificultăților grave pe care un scriitor le avea în raporturile lui cu editorii.

Din documente și notări pe marginea unor discuții cu Arghezi la acest capitol, reiese clar că, scriitorii, autori de cărți, erau totalmente la discreția unor directori și stăpîni de tipografie, improvizați în editori, cei mai mulți dintre ei neavînd nici o contingență cu literatura. Pentru ei, cartea era o simplă marfă, iar autorul o cantitate neglijabilă, neapărat de nici un fel de lege și de nici o autoritate de stat.

În această situație, Arghezi și cîțiva prieteni și colegi de literatură, au hotărît înființarea unui „Sindicat profesional al autorilor", lansînd astfel ideea unei acțiuni comune de luptă pentru apărarea dreptului la viață și activitate a scriitorului român și spre reglementarea relațiilor dintre autor și editură.

— „Ne-am adunat de mai multe ori, cei cîțiva cărora ideea le corespundea cu o speranță, cu o realitate și mai cu seamă cu o luptă surdă dusă pînă atunci cu diverși proprietari de editură, de reviste și ziare, declara Arghezi în 1965, cu prilejul unei convorbiri pe malul lacului Leman. Ne făcusem un fel de sediu în fostul bulevard Elisabeta, unde ocupam un apartament și ne întîlneam cei cîțiva care, în cele din urmă, am fost 23 sau 24... Într-o ședință solemnă a fost citit un Manifest *lansat de cei care luasem inițiativa, și un așa zis* Act de tovărășie... *Îmi luasem sarcina ca textul ambelor proze citite să îl fac eu, fiind apoi scrise, caligrafic, și eventual multiplicate. După cîteva nopți și zile de lucru, am dat la lumină atît* Manifestul *cît și* Actul de tovărășie, *fiind primite și acceptate cu aplauze, de asistență"...*

Citez din Manifest *:... „Unul din scopurile Sindicatului nostru este să răstoarne raporturile dintre autori și editori pentru ca sufletul și creerul unui Eminescu, unui Caragiale, unui Anton Pan și Creangă, să nu se mai transforme exclusiv în grăsime, în pîntec, în șuncă de editor. Toată averea literară, trecută și prezentă, este zestrea moștenită din tată-n fiu a șase sau șapte editori la care s-au adunat de curînd noi veleități de exploatare, înscrise în firme politico-negustorești" ...Sindicatul va fi practic și viu, El se va îngriji de soarta scriitorilor în viață, și, în volume frumoase, de păstrarea scriitorilor morți. El va sili proprietatea literară să devină un fapt, iar pentru scriitorii morți va munci să desființeze instituția absurdă a domeniului public, declarînd și luînd măsurile eficace pentru ca opera scriitorilor morți să aparție familiei și, după dispariția acesteia, Statului"...*

— „Dintre semnatarii acestui Manifest, au fost Blaga, Demetrius, Ion Barbu, Perpessicius, Cazaban, Vissarion, doctorul Voiculescu, Aron Cotruș, Aderca, Adrian Maniu și alții, pînă la 23 cum spusei... Adresa Sindicatului o stabilisem, provizoriu, în bulevardul Elisabeta 42, urmînd să-l instalăm ceva mai tîrziu într-un birou mai central... Important este că s-au putut aduna scriitori dintre cei mai reprezentativi și că ei au luat-o înaintea guvernului, a partidelor politice, a tuturor autorităților în sarcina cărora trebuia să cadă și chestiunea noastră... Nici unul dintre politicieni nu a fost de partea scriitorilor, dimpotrivă, instigînd atît editorii cît și pe unii proprietari de ziare la care colaboram sau lucram cei mai mulți... A supărat mult auzul domnilor proprietari, cuvîntul tovărășie, *care suna cam revoluționar, ca și* Sindicat. *De fapt eram revoluționari !... Era atunci, după primul război mondial, un suflu național pe care l-au monopolizat imediat fostele mari partide politice și care nu aveau nici un interes ca intelectualii, uniți în spiritul unei primeniri generale, să fie grupați, organizați și puși pe treabă.* Sindicatul *nostru avea în plan mai mult decît o reglementare profesională. Voiam să facem o editură proprie, să scoatem o serie de reviste și să ne punem pe o îndreptare a scrisului românesc spre valorile lui intrinseci... Blaga și Cotruș, și nu numai ei, ar fi trebuit, de pildă, să înlesnească afirmarea spiritualității românești din Transilvania. Alții, printre care și eu, să ne ocupăm și de gospodărirea vieții scriitorilor și de realizarea așa numitei „Vetre a scriitorilor" pentru care scrisesem și în Națiunea. Vissarion s-ar fi ocupat de literatura țărănească, el însuși fiind un remarcabil scriitor-țăran, singurul de acest fel la noi"...*

Baruțu T. ARGHEZI

Fragment de mozaic, sec. V e.n. (Roma)

Doi poeți suedezi ne vizitează țara

TORBJÖRN THÖRNGREN

Cît de sus poate zbura un cuptor ?

Nimeni nu mă prevenise cînd am venit în
București.
Nimeni nu-mi spusese un cuvînt
Cînd am sosit, furtuna se sfîrșise,
înalturi bubuiau îndepărtat.
Mai era ploaia strălucind negru.
Altminteri, totul prea obișnuit.

Dar în fața hotelului
stătea un om îngrijorat cu o cărămidă
înnegrită-n mînă,
privea atent în sus și mormăia
tot convorbind așa cu cerul brun.
Lumea venea, unii ridicau din umeri
și-n trecere, interesați, priveau în sus.

Să mă opresc și eu, fir-ar să fie,
m-am gîndit și am făcut un semn întrebător
spre cer.
Mi-au zîmbit leneș femeile.
Bărbatul cu cărămida s-a apropiat:
Ascultă, suedezule! Cît de sus poate zbura
un cuptor?

Dar noi turiștii sîntem totdeauna idioți
și niciodată nu știm esențialul despre țara
noastră.

Apoi, omul cu cărămida mi-a zîmbit,
un zîmbet calm, interior,
și-a luat cărămida și s-a cățărat drept în cer.

PETER GURMAN

O poezie scrisă pentru suedezi într-o țară suedeză de un suedez

Am crezut mult timp că există un centru
O intenție ascunsă în măduva oaselor
O realitate doar pentru mine
Acum știu că împărtășesc soarta celorlalți
Că identitatea mea e oglinda lor
și că viața mea depinde de ei.
De aceea mă preocupă mulțimile.
De aceea sînt un ins dintre cei mulți.

Trăiesc o viață privilegiată într-o țară
privilegiată,
Trebuie să scriu asta.
Să renunț la cetățenia mea locuind mai
departe în Suedia
sau să plec de aici într-un punct oarecare
de pe hartă
n-ar servi unui țel rațional.
Dar să spui cum te simți
cînd stai la clubul bogătașilor
și vezi sticlind lumea săracă pe ecranul
televizorului
e poate și mai dureros.

Suedia nu e o țară ci un peisaj al lumii.
Participarea noastră e la fel de evidentă
și neutralitatea noastră la fel de angajată
ca o mișcare de eliberare

Nu ne putem ascunde fața în mîini
căci mîinile noastre sînt de fapt mîinile
celorlalți...

Traducere din suedeză de PETRE BANUȘ

VIRGIL NISUS. *Titlul, desprins dintr-un fel de tablă de materii a unei cărți de Sarcina, titlul: „Salvează calul, femeia", m-a dus cu gîndul la preerii și la un băiat pe care l-am văzut în oborul Bucureștilor încercînd să schimbe un cîine pe patru porumbei. Titlul mi-a plăcut. Dincolo de titlu, toți cai sînt șchiopi sau jumătăți de cai. Și n-au nări și n-au coame și au prea puțin aer pe care să-l bea. Le lipsește cîmpia. Fraza finală mă face să-ți cer să ne trimiți și alte încercări: „Și o liniște de trandafiri și luminări nearse cobora prin ploaie, nînsori și zbor de ghiocei, în moarte".*

DORU JUCU : *Inserez aici un pasaj din „Ploaie" : „eram copilul sălbatic al cîmpiei și îndeplineam același dans sacerdotal gîtul îmi invoca gutural același strigăt uiuiu ploua ploua". „Singur" și „Doină", mai slabe.*

MIRON AVRAM : *Am primit și nuvela „Nu". Mult mai izbutită decît cele la care ți-am răspuns în cursul lunii mai. Te rog să treci pe la redacție .*

NICOLAE ARIEȘESCU : *Am întîlnit puțină Dunăre în schița dumitale. Dar silueta lui Filip, mult prea subțire. Povestea lui e obosită. Am citit-o și o cunosc în zeci de variante. Mai mult ce să-ți spun? Te rog să mai trimiți.*

DUMITRU LICURICEANU : *Toate lucrările dumitale — cea mai scurtă însumînd patru rînduri, iar cea mai lungă, douăsprezece rînduri — nu-mi spun decît că ești puțin trist. Sper că se va așeza vara și că prietena cu care te-ai certat se va întoarce. În ce privește literatura pe care o scrii, vorba dumitale tot tristețe. De data asta, și mare și adevărată.*

ION ALEZAN : *Fragmentul de roman : „Întîlnire la club" nu m-a dus în ispita de a-ți cere să-mi trimiți întreaga carte. Sînt convins că l-ai smuls din context la întîmplare. Sînt niște pagini care anunță o pregătire și abundă în îngrămădiri de date, personaje și vorbe, mai ales vorbe. Aștept o lucrare rotundă și, pe cît posibil, și scurtă.*

PAVEL PAFKA : *Am citit și „Deținuta". E de datoria mea să citesc tot ce primesc la redacție.*

O corespondență zgîrcită în revelații lirice. Multe din plicurile primite conțin niște încercări plicticoase, plate, care nu ies din comun nici măcar prin vreo stîngăcie mai deosebită. O seamă de corespondenți se străduiesc din răsputeri să atingă un nivel de cumînțenie și corectitudine siropoasă, chinuindu-se, cu înverșunare, să fie cît mai mediocri. Cineva din județul Brăila îmi reproșează că din moment ce versurile sale sînt „corecte" trebiue să le publicăm. Mișcătoare erezie ! Nimic nu e mai străin poeziei decît „corectitudinea". Cel care nutrește speranța căznită că într-o zi, după eforturi sisifice, va atinge însfîrșit mult visatul nivel al mediocrității de aur, nu se va putea numi niciodată poet. Poezia este un fapt de excepție, esența ei trebuie căutată în altă parte decît în zonele călduț-temperate ale sensibilității comune. Cine se așează la masa de scris fără conștiința faptului că literele pe care le așterne cată să semnifice un moment unic, irepetabil, profund original, încărcat de acea indicibilă tensiune afectivă care își cere cu necesitate forma de exprimare, acela nu va depăși niciodată stadiul scrisorilor adresate redacțiilor.

MIHAI MONEA — Brăniște. *Anagrama numelui era prea transparentă, așa încît cred că nu comit o indiscreție dacă vă răspund la acest nume și nu lui IAHMI AMEON. Din cele trei compuneri trimise : „Lucrurile", „Bătrînul Hemingway" și „Anotimpul", se poate deduce că sînteți familiarizat oarecum cu poezia și că nu vă aflați la prima încercare de acest gen. Semnificativă pentru felul cum scrieți este* Bătrînul Hemingway : Bătrînul Hemingway/. stătea pe punte/ și-și număra în fiecare zi anii/ aruncîndu-i printre valuri.// Dar de fiecare dată/ uita numărul lor/ căci valurile duceau anii/ fără ca el să observe". *Cam naivă și cam simplistă această semi-fabulă vag sorescian. Mai încercați.*

TĂRNICERU DOINA — Solca-Suceava. *Într-adevăr caligrafia dv. mi-a dat bătaie de cap. Oarecum reușită penultima poezie care surprinde ceva din incertitudinea acelui insidios sentiment înfățișat de un poet român în celebrele „De departe simt un jind/ și-aș voi să mi se pară". Ia să vedem, ghiciți despre care poet este vorba ?*

Compunerea intitulată „Geamăt" este o catastrofă. Din dorința de a vă menaja îmi reprim pornirea de a o reproduce.

I.B.J.M. — Tr-Severin. *Nu orice contragere sintactică este proprie poeziei. Nu orice amestec de cuvinte scapără înțelesuri inedite. Atunci cînd scrieți „Trupuri de copii obosite/ Atîrnă de cuvinte ca niște/ Păreri de ploape disperate/ Zbătîndu-se sub tălpile lor/Întoarse în pîntec de mamă" încă se mai pricepe, deși cu greu, cîte ceva. Însă „În noapte pierdută în urlet de lup/ îmi cheamă limba frunza-n afară" sînt versuri foarte chinuite. Țineți-vă promisiunea și mai trimiteți. Poate se alege ceva.*

IOAN MAIORESCU — Timișoara. *Nu. Să citîm ?* „Timpul trece în bătaie de ceasornic/ Anul trece perindîndu-se din lună-n lună/ Ca cîntatul cela zilnic/ Ce îl cîntă o presură// Trecînd și an și zi și lună/ În pasu timpului treci tu/ Îți făurești viața ta maturâ/ Amintiri adună-n minte timpu". *Nu, nu.*

În legătură cu intenția anunțată de a ne „mai prezenta cîteva scene din copilărie în poezii inedite", de asemenea nu.

Și vreau să-ți mulțumesc în mod special : mi-ai dăruit clipe de destindere. Lucrarea e slabă, dar în ea am găsit fraze care m-au făcut să rîd în hohote. „Fata mergea desculță, rural, prin iarba umedă..." Nu poți găsi așa ceva la toate colțurile.

NICOLAE MANTA : *Oamenii pe care încerci să-i descrii vorbesc cea mai păsărească limbă cu putință. , Se crapă de ziuă în sufletul meu, doamnă doctor, însă contradicțiile acestea sterile mai dăinuiesc..." Cred că doctorii ar fugi din spitale dacă și-ar auzi pacienții conversînd ca în lucrarea „Femeia în alb".*

PUIU STAMBOLIU : *Și dumneata te învîrți prin lumea medicilor cu birja și pocnești din bici, silind cuvintele să se așeze în frază exact acolo unde nu le e locul.*

GHEORGHE RĂDULESCU : *„originar din Giurgiu, istoricul oraș de pe malul stîng al Dunării admirator (cine ? Giurgiu, n.n. ?) al lui Sadoveanu, Nicolae Velea, Zola etc" îmi trimite o „Noapte la țară" cu „boi obosiți și obsedați de gînduri". Cred că din lucrare lipsesc greierii, luna și un lac. În schimb găsim un bătrîn (foarte sfătos) și un nepot aiurit de frumusețea nopții. Bătaiul, însă, trebuie să mai crească. Pentru că pricepe poezia trebuie să și citească mai mult.*

. . . . . .

Rog pe autorul schițelor : „Clinchet", „Ură" și „Vertical" să treacă pe la redacție. Bucățile sînt excelent scrise, vrem să le publicăm, dar nu cunoaștem cine le-a așternut pe hîrtie.

Fănuș NEAGU

CRONICA CENACLULUI

6 iunie. Suportînd o puternică rivalitate, atît vernisajul expoziției lui Adrian Beldeanu cît și transmisia semifinalelor campionatelor europene de box, cenaclul a avut totuși loc ; desigur, opțiunea unora s-a făcut mai greu, „act tragic" cum ar fi spus Vintilă Ivănceanu, pentru că era într-adevăr foarte greu să străbați printre cele două stinci fatale din holul Casei Scriitorilor. Și totuși „au citit Florian Petruț și Mihai Minculescu (poezie). De subliniat faptul că primul intra în programul anunțat, în timp ce al doilea a citit ad-hoc, în absența lui Daniel Turcea care după cum bine se știe practică miniboxul și deci... a ieșit din ring prea tîrziu. Discuțiile în ceea ce îl privește pe Florian Petruț au fost dure, ironiile și minimalizările poeziilor deschizînd garda poetului, — scriu așa, pentru că, de multe ori „cuvintele tari" coincideau cu uralele amatorilor de box de jos (amatori printre care se deslușeau alături de șosetele galbene ale lui Petre Stoica — bănuim colecții de culori — firele din barba lui Virgil Mirescu). Au vorbit Dumitru Radu Popa, Marta Alboi-Cuibuș, Virgil V. Mirescu și Ion Papuc („autorul din această seară este un versificator cu anume calități) Florian Petruț este un poet cu un cuvînt elaborat minuțios „înclinat spre confesie" și de aici beneficiind de un oarecare sentimentalism de calitate. Discutarea insuficientă a poeziei sale s-a datorat mai mult vitregiei boxului și mai puțin plictiselii. Mihai Minculescu a avut mult mai mult noroc, ora tîrzie la care a citit fiindu-i favorabilă „O poezie remarcabilă, perfect livrescă (V. Mirescu), ce se afiliază unei familii recente de poeți.. „tentația de a ți oriunde și oricînd, prin refuzul de a rămîne acolo unde ești" (I. Papuc). „poet cu reale posibilități, pune în evidență dimensiunea „prometeică", insuficient însă elaborat" (Ilie Roșianu), „poet talentat, are chiar și meșteșug' (Madan Octavian). „căutare puerilă de paradoxuri. de teribilisme, nu este o personalitate poetică" (Alian Kogălniceanu).

Au mai luat cuvîntul Țicu Ionescu, V. Mănescu, Dușan Petrovici și din nou Dumitru Radu Popa. Poezia tînărului Mihai Minculescu a stîrnit controverse ; și nici nu se putea altfel. acesta fiind el însuși un personaj al cenaclului pe cale de a deveni o personalitate certă. Apariția sa (numai cu poezie) în viitoarea revistă a cenaclului se pare că este hotărîtă, mai rămîne doar să așteptăm cîteva zile.

Iulian NEACȘU

orfeu

sau scurt tratat de geometrie a cuvintelor

I. Conceptul de Eminescu

„Geniu" este poate unul dintre cuvintele cele mai ciudate și mai încăpătoare. Ca noțiune el are un înțeles (paradoxal!) mai degrabă afectiv. Aproape că nu este o noțiune. Cuvîntul în accepția lui modernă, dacă nu mă înșel, a fost inventat de romantici și într-un fel îi și definește. Vechii foloseau mai degrabă cuvîntul „marele", sau „divinul", „minunatul", „sublimul", „fericitul" etc. Dintre toate elogiile maxime restrînse la un cuvînt, „geniu" este cel care a prins cel mai mult.

Asta poate și pentru că școlile mai noi de artiști nu s-au mai ostenit să-și inventeze un superlativ. De natură pur romantică cuvîntul „geniu" și-a depășit înțelesul primordial și în spirală superioară, dar și în spirala inferioară.

Cînd spunem „Eminescu este un geniu" folosim expresia în sensul ei cel mai nealterat, aproape nenoțional, aproape afectiv. De ce? Pentru că indiferent de expresia „geniu" însuși numele de „Eminescu", devine, a devenit, criteriul cel mai înalt de apreciere. Nici prea mulți, dar nici prea puțini poeți ai literaturii noastre, au fost comparați în mod nemijlocit cu Eminescu. Mai mult decît atît, suprema încoronare a poetului de talent de după Eminescu a fost aceea de a fi declarat „un nou Eminescu". De ce? Nu știm de ce. Bănuim însă: omul, opera și epoca s-au identificat absolut, s-au identificat în tot ceea ce reprezenta nou, dinamic și în naștere. Adică în creație. Pentru literatura noastră Eminescu este un concept.

II. Pot comunica monadele ?

Numai caracterul de „monadă" al personalității, al stilului, al timbrului unui poet și a unei opere poetice prezintă interes din punct de vedere estetic. Ciudățenia apare flagrant în momentul în care unicatul, reprezentînd unicul, interesează și influențează grupurile, categoriile, masele care prin ele însele nu reprezintă unicatul, și într-o oarecare măsură nici unicul.

Ne este dificil să explicăm în ce constă misterul modului unic de a simți, influențînd și punîndu-și pecetia pe modul comun de a simți.

Nu ne satisface posibila explicație a atracției exercitată de către singular asupra categorialului, nu ne satisface nici posibilul criteriu al tensiunii. Adică: singularul este mai tensionat decît categorialul, unicul mai tensionat decît multiplul. Jocurile de tensiune existențială balansează între parte și întreg cu o oarecare echivalență.

Destin unic, tensiune maximă dar singulară Eminescu a exercitat fascinant o covîrșitoare influență asupra sensibilității naționale. Menționăm că el nu este în primul rînd, un poet social sau un luptător, sau un revoluționar. Mai degrabă opera eminesciană are o natură conservatoare. E drept, uneori e atît de conservatoare încît comunică direct cu miturile. Dar nici această explicație a influenței lui (prin sugestia de mituri) nu ne satisface.

Cum însă nu ne propunem să elucidăm această problemă ne mărginim numai să o sesizăm.

III. Despre înfățișarea lui Eminescu

Mult mai ușor ni-l putem imagina fizic pe Ștefan cel Mare. Mărturia lui Neculce despre Ștefan cel Mare este mai pregnantă și mai în relief decît orice film documentar s-ar fi făcut (dacă ar fi existat film) sau se va face despre Ștefan cel Mare chiar și atunci cînd arta filmului din viitor se va perfecționa într-atît încît să poată filma trecutul arhaic. Mult mai ușor ni-l putem imagina ca făptură pe Bălcescu sau pe Avram Iancu. Marii oameni politici s-au implicat în mișcarea maselor într-atita, încît chipurile lor pot fi imaginate prin ideile lor, poartă pecetea acțiunilor lor.

Infinit mai ușor ne este să ne imaginăm făptura lui Caius Iulius Caesar trecînd Rubiconul sau prăbușindu-se străbătut de pumnalele lui Brutus în Senat. Pe Eminescu noi, poate de aceea că-l simțim în tot ce avem mai bun în sensibilitatea noastră, noi, fiecare dintre noi nu ni-l putem imagina decît ca pe propria noastră sensibilitate. Eminescu este în tot atîtea feluri ca înfățișare: în cîte feluri sînt ca înfățișare cei care i înțeleg opera, cei care-i adaugă monada cu propria lor monadă. Chipul lui vestit cel de adolescent, cel de luceafăr, chipul lui de pe urmă, cel transfigurat de existență cel testamentar, nici unul, nici altul dintre ele nu ne sugerează aproape nimica. Dovada este că niciunul dintre pictorii noștri vestiți, niciunul dintre înzestrații noștri sculptori, nu și l-au putut imagina convingător ca și ființa.

El nu putea să fie nici înalt și nici scund, nici gras și nici slab, nici brunet și nici blond, pentru că partea lui de trup sînt cuvintele lui, cuvintele lui scrise și rămase nouă.

Adevărata statuie a lui Eminescu, adevăratul portret al lui Eminescu este statuia în bronz, este portretul în ulei al Odei în metru antic.

IV. Despre vocea lui Eminescu

Și totuși, noi știm ceva cu precizie din făptura biologică a lui Eminescu. S-a conservat vocea lui cu timbrul ei, cu intensitățile ei, cu timpul ei.

Nu pe o bandă de magnetofon ci în cele mai nemaipomenite conserve de voci posibile, în sintaxa poeziilor lui.

Nimic nu conservă mai exact, mai fidel, mai profund, mai nuanțat vocea cuiva, cum o conservă sintaxa lui.

Ce e sintaxa ? Din acest punct de vedere al conservării, sintaxa reprezintă partea cea mai materială a părții celei mai imateriale din trup: cuvintele.

V. Mutația noțiunilor simple

De ce nu mai sfîrșesc a vorbi între ei îndrăgostiții? Orice străin i-ar surprinde vorbind aproape că n-ar deduce din dialogul lor nici o idee. Și totuși ei vorbesc, vorbesc și nu se mai satură de vorbire. Bănuiesc, intuiesc, presupun că cei îndrăgostiți își retrag pur și simplu ideile din propoziții și din fraze ca să le înghesuiască în cuvîntul singur în șirul de cuvinte singure.

Pentru cel îndrăgostit cuvîntul „iarbă" nu mai semnifică nediferențiata noțiune concretă „iarbă". Nici „masă" nici „casă", nici „pîine" nu mai au semnificația lor obosită și veche. Eminescu este în literatura noastră primul și singurul poet care a avut predispoziția perpetuului îndrăgostit de-a lungul tuturor cuvintelor înșirate de el sau neînșirate. El a mutat noțiunea simplă, el a dialogat-o, el s-a luptat cu luptele amorului cu propria sa poezie care pînă la urmă l-a și învins. A fost o victorie desăvîrșită, este o victorie desăvîrșită, va fi o victorie desăvîrșită.

El, domnia-sa a mutat noțiunile simple și, dacă ar fi fost numai aceasta! El, domnia-sa a mutat înlănțuirea noțiunilor simple, le-a mutat într-o sintaxă ce ne acerește timpanul de aramă ce ne sporește cu liniște și cu visare grăbita bătaie a inimii. Și și a lacrimilor lucrurilor.

VI. Iarbă în nașterea ei

Din plantele simple cea mai simplă, — un fel de aer personal al pămîntului și în același timp și un fel de plămîn al lui este iarba. Eminescu poate fi comparat cu iarba. Cînd este, nimic mai firesc că este. Cînd nu este, nimic mai dureros. De Eminescu ți se poate face dor și foame.

De ce tocmai el, tocmai Eminescu? Nu știm de ce. E ca și cum ne-am întreba de ce literatura română, de ce? A explica uneori înseamnă a elucida.

Dar alteori nu înseamnă a elucida. Mecanismul ceasului poate fi explicat. Biologia ierbii poate fi explicată. Atunci dacă tot le știm atît de bine de ce am mai avea nevoie de ele. Probabil a elucida nu este echivalent cu a explica.

Explicăm dar nu elucidăm.

VII. Dor de Eminescu

O, secundă-mi fae-ntr-una
brațul desfrunzit, în șapte
Inima își pierde luna
purtătoare-n ea de noapte

Și mă las în voia lungă
despărțit de mine însumi
dalta razelor să-mi spargă
globul minții plin de plînsu-mi,

risipindu-mă, smulgîndu-mi
repetate trupuri, chipuri,
care le-au strivit în gîndu-mi
mișcător de reci nisipuri

ORFEU — mozaic (Muzeul național din Palermo)

Cuvintele fac parte integrantă din trup. Ele nu pot fi despărțite de trup. Ele au rolul de a pune în legătură trupurile oamenilor cu trupurile oamenilor.

Om să fi vorbit cu plantele nu știu să fi fost. Om să fi vorbit cu animalele, cu peștii, cu inectele, nu știu să fi fost. Om vorbind cu om știu Și dacă ce e mai concret, osul, se mai păstrează, — ce e mai abstract din trup — cuvîntul el, primul sortit pieirii din lipsa lui de concretețe prin scriere el este cea mai durabilă parte a trupului nostru.

Cuvîntul trage după sine și gîndirea celui care-l spune. El păstrează însă și ceva din aroma trupului care-l rostește. Cei mai buni actori ai noștri, dar mai ales poeții cei care l-au iubit și din lăuntru pe Eminescu citindu-l cu voce tare sau recitindu-l respectîndu-i sintaxa și dulcea claritate a cuvîntului scris îi reînvie vocea pururi vie.

doar să-mbrățișez în palmă
lung, ecoul din oglindă,
vreo fragedă fantomă,
alta pururi, aburindă.

VIII. „Marmoreele brațe reci"

Dar el, Eminescu și-a fixat propriile sale sentimente ca pe niște statui. Exact ceea ce este mai dinamic, mai imprevizibil, mai fluctuant, sentimentele, el, le-a statuarizat pe un soclu de noțiuni. Viziunea la Eminescu niciodată nu a jucat rolul de „Ultima Thule". Viziunea nu era scopul final ci punctul lui de plecare. Nu facem un paradox, am jigni prezența marelui poet dar ne-am îngădui o singură secundă să facem jocuri de cuvinte.

Luceafărul și întreaga lui mitologie nu decurgeau din sentimente. Poemul, dacă-l înțelegem trebuia să stîrnească sentimente. Pe un pat al viziunilor își odihnește poetul sentimentele. Ce dorea el? El dorea să fie iubit.

IX. Despre viața lui Eminescu

Poate cea mai înfloritoare literatură despre literatură ne-a oferit-o existența fizică și socială a lui Eminescu. Cele mai nemaipomenite elucubrații, cele mai mari fantasmagorii, cele mai mari indiscreții și colportări, de la bîrfa ordinară pînă la compasiunea sublimă, le-a suportat existența fizică a lui Mihail Eminescu. Cred că dacă poetul ar fi putut să parcurgă măcar o parte din amănunțitele și fadele biografii pe care posteritatea i le-a dedicat, nici n-ar mai fi vrut să fie. S-a spus că era bolnav și s-a justificat prin boală talentul său, s-a identificat geniul (ce tristețe) cu nebunia, i s-au catalogat femeile, a fost măsurat cu metrul (al cărui etalon se păstrează la Londra) s-au făcut considerații despre lungimea și lățimea frunții lui, mai mult decît atît și groaznic după moarte, i s-a cîntărit creerul, vai, Doamne ! după moarte i s-a cîntărit creerul !...

S-a constatat că bani atîția cîți i-ar fi trebuit, a avut, dar a fost risipitor; s-a constatat dimpotrivă că a fost sărac și umilit și neînțeles de societate, deși după moartea lui chiar și cei cari nu-l văzuseră susțineau că l-au văzut cu ochii. S-a constatat că a putut studia la Berlin. S-a constatat că nu a putut studia la Berlin. S-a constatat că poezia „atît de fragedă" a scris-o pentru o femeie, dar a dăruit-o la trei, s-a constatat că era cult. Că era elegant. Că nu era elegant. Că avea ceas de aur cu cheiță și inel cu monogramă pe care, spre lauda lui, nu l-a vîndut la vreo beție. S-a constatat că era bețiv. S-a constatat că nu era bețiv. Că era idealist, materialist și multe altele.

În general, i s-a acreditat o viață de om ultrasensibil, trist și, din punct de vedere al fericirii intime, de ratat.

Să fi fost așa? Totul se potrivește, totul nu se potrivește.

Dacă ar veni astăzi Shakespeare la un cititor al său contemporan și i-ar spune: „Iartă-mă, n-am apucat să scriu decît Romeo și Julieta, pe Hamlet n-am mai apucat să-l scriu pentru că lordul X m-a azvîrlit cu un picior în fund de pe moșia lui pe moșia lordului Y și știi, lordul Y are alte criterii".. sînt convins că cititorul lui contemporan i-ar spune: ..te iubesc și te stimez și peste toate astea te și înțeleg, dar dacă nu l-ai scris pe Hamlet nu pot să te citez ca pe Shakespeare cel mare!..."

Literatura nu se face cu justificări. Numai după ce literatura este făcută, ea își poate găsi și justificări. Foarte mulți au încercat să justifice geniul eminescian prin viața sa. Ce eroare! Viața lui Eminescu este interesantă pentru că e viața lui Eminescu, alt fel, multe vieți de intelectuali morți ultrasensibili și jigniți de societatea vremii, vieți la fel de febrile ca și viața lui Eminescu sau vieți mai febrile au fost. Dacă, dintr-o pricină sau alta, dintr-o tristețe sau alta, dintr-o înfringere sau alta, Eminescu n-ar mai fi ajuns să scrie „Luceafărul" și „Oda în metru antic" sau printre mult prea obosite degete „Kamadeva zeul indic" i-ar fi zburat spre neant, el marele Eminescu n-ar mai fi fost marele Eminescu.

E adevărat că ne interesează cum respira el. Vrem să învățăm cum respira el. Cine știe, poate vom putea și noi scrie Luceafărul sau Oda sau Glossa sau Kamadeva...

Dar Luceafărul l-a scris el. Domnia sa, Domnul acestei țări Mihail Eminescu.

X. Cel mai neînțeles

Eminescu este cel mai dificil poet român și cel mai de neînțeles, dîndu-ne iluzia totuși că poate fi înțeles. Unul și același poem, Kamadeva se destăinuie altfel fiecărei vîrste, fiecărei vîrste părîndu-i-se desăvîrșit într-un fel aparte și altfel desăvîrșit.

Adolescentul, bărbatul, bătrînul, fiecare își ia din Eminescu partea lui. Întins de-a lungul atîtor vîrste Eminescu ni se revelă ca fiind cel mai înalt bărbat pe care l-a născut această țară.

Dar ia să notăm straniul lui poem din 1883, deci de profundă maturitate, intitulat „Se bate miezul nopții..."

„Se bate miezul nopții în clopotul de-aramă,
Și somnul, vameș vieții, nu vrea să-mi ieie vamă,
Pe căi bătute-adesea vrea moartea să mă poarte,
S-asamăn între-olaltă viață și cu moarte:
Ci cumpăna gîndirii-mi și azi nu se mai schimbă,
Căci între amîndouă stă neclintita limbă"

Cine și-ar asuma interpretarea unei astfel de poezii decît cu riscul unei erori? Ea ne incită, ne farmecă, ne fascinează Pare a fi de neînțeles, deși e plină de înțelesuri Dar sînt înțelesuri îndepărtate ale unei zări ce aseamănă întreolaltă viață și cu moarte.

Greu de înțeles, aproape de neînțeles. Și totuși, farmecul ambiguu și interior al acestei poezii ne-ar face să credem că Eminescu era interior ca o inimă...

Nichita STĂNESCU

LUCEAFĂRUL

Revistă editată de
UNIUNEA SCRIITORILOR
din REPUBLICA SOCIALISTĂ
ROMÂNIA

Redactor șef : Ștefan Bănulescu
Redactori șefi adjuncți :
Cezar Baltag, Fănuș Neagu,
Gheorghe Tomozei
Secretar general de redacție :
Constantin Țoiu

REDACȚIA :
București, Bd. Ana Ipătescu, 15
Telefon : 11.51.54 : 12.16.10

ADMINISTRAȚIA :
Șoseaua Kiseleff 10, tel. 18.33.99

ABONAMENTELE :
3 luni — 13 lei ; 6 luni — 26 lei ; 1 an — 52 lei

Tiparul executat la
COMBINATUL POLIGRAFIC „CASA SCÎNTEII"

Prezentarea grafică : Mircea Popescu
Paginator : Nicolae Ion